

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία»**

**«Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα κατά τη
Διάρκεια της Οικονομικής Κρίσης.»**

Μαρία Δαβίδα

Κόρινθος, Ιανουάριος 2016

**University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations**

**Master Program in
«Global Political Economy»**

**«Environmental Policy in Greece during the
Economic Crisis.»**

Maria Davidi

Corinth, January 2016

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη ερευνά την περιβαλλοντική πολιτική, και πιο συγκεκριμένα ένα σημαντικό κομμάτι της περιβαλλοντικής πολιτικής, την πολιτική της ενέργειας. Το χρονικό διάστημα που εξετάζεται είναι από το έτος 2010 έως 2014, κατά τα οποία η οικονομία της Ελλάδας αντιμετώπιζε την παγκόσμια οικονομική κρίση. Η μέθοδος που κρίθηκε ως η πλέον κατάλληλη για την εκπόνηση της παρούσας μελέτης, είναι η ανασκόπηση των Προγραμμάτων Οικονομικής Προσαρμογής με έρευνα που έγινε στις Εκθέσεις Αξιολόγησης των δόσεων που εκταμιεύθηκαν. Με αυτόν τον τρόπο, καταγράφηκαν οι τομείς της ενέργειας που χρειάζονταν άμεσες μεταρρυθμίσεις και ο σταδιακός σχεδιασμός για την υλοποίηση αυτών των μεταρρυθμίσεων. Επίσης, καταγράφηκαν και οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν στον τομέα της ενέργειας, συγκεκριμένα στον τομέα ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Συμπερασματικά, διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός υλοποίησης των μεταρρυθμίσεων είναι αργός και δεν αφορά τόσο την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων που προκύπτουν από τον τομέα της ενέργειας, όσο την εκμετάλλευση του τομέα της ενέργειας για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Στο τέλος, θα δούμε ορισμένες βασικές αρχές που διέπουν την περιβαλλοντική πολιτική της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Abstract

The research presented concerns the environmental policy, and more specifically, a very important part of it, energy policy. In the examined time, from 2010 to 2014, the Greek economy faced the global economic crisis. The research method that was chosen as the most fitting for the preparation of the research presented, is the overview of the Economic Adjustment Programs with research held over the Evaluation Reviews following the installments that were given. In that way, were written down, the divisions of energy that needed immediate reforms and the gradual planning for the realization of those reforms. Also, were written down the reforms that were made in the division of energy, more specifically in the field of electricity, gas and renewables. In the whole, it was concluded that the degree of the adjustment of the reforms is slow and it doesn't concern the solution of the existing environmental problems, as much as it concerns the reinforcement of the competitiveness of the Greek economy. In the end we are going to review, some of the most basic aspects of the environmental policy of Greece and European Union.

Πίνακας Συντομογραφιών

Ελληνικές συντομογραφίες

ΔΕΗ.: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

ΔΕΣΦΑ.: Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου

ΔΕΔΔΗΕ: Διαχειριστής του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας

ΛΑΓΗΕ: Λειτουργός Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας

ΡΑΕ: Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

ΑΠΕ.: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΥΠΕΚ.Α.: Υπουργείο Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΔΕΠΑ: Δημόσια Επιχείρηση Αερίου

ΕΤΜΕΑΡ: Ειδικό Τέλος Μείωσης Εκπομπών Αέριων Ρύπων

Ξένες συντομογραφίες

PPC: Public Power Corporation

HTSO: Hellenic Transmission System Operator

ITO: Independent Transmission Operator

RES: Renewable Energy Supply

Περιεχόμενα

A' Μέρος.....	1
1.Εισαγωγή.....	1
2.Τα Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής.....	2
2.1.Το Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής.....	3
2.1.1.Απολογισμός του Πρώτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής της Ελλάδας.....	12
2.2.Το Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής της Ελλάδας.....	13
2.2.1.Οι Εκθέσεις Αξιολόγησης των υπο-δόσεων του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής.....	25
2.2.2.Απολογισμός του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής της Ελλάδας.....	27
B' Μέρος.....	28
3.Η περιβαλλοντική πολιτική της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	28
3.1.Η περιβαλλοντική πολιτική της Ελλάδας.....	30
3.1.1.Τα περιβαλλοντικά προβλήματα της Ελλάδας.....	35
3.2.Η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	37
3.3.Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη.....	41
4.Επίλογος.....	44
Βιβλιογραφία.....	48
Παράρτημα.....	50

A' Μέρος

1.Εισαγωγή

Η τελευταία πενταετία ήταν πολύ δύσκολη, για πολλά ευρωπαϊκά κράτη, αφού λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, δοκιμάστηκαν με πολλές πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές. Φυσικά από αυτές τις χώρες δεν ξεχώρισε η Ελλάδα, καθώς την τελευταία πενταετία αντιμετώπισε πολλές προκλήσεις, ανεπιτυχώς ορισμένες φορές, λόγω του ασταθούς πολιτικού της συστήματος και των ελλিপών οικονομικών της πόρων. Σε συνδυασμό με την άσχημη διαχείριση των οικονομικών της πόρων και την έλλειψη σωστής διαχείρισης πολλοί σημαντικοί τομείς της πολιτικής της χώρας παραμελήθηκαν καθώς χαρακτηρίστηκαν χαμηλής σημασίας και ότι δεν χρειάζεται να εξεταστούν άμεσα. Ένας από αυτούς τους τομείς είναι η περιβαλλοντική πολιτική της χώρας και ο σχεδιασμός ενός πιο βιώσιμου τρόπου διαχείρισης της παραγωγής της ενέργειας, της κατανομής και προμήθειας της ενέργειας με τρόπο που να έχει σημαντική οφέλη για την οικονομία της χώρας αλλά και το περιβάλλον. Βέβαια τα περιβαλλοντικά ζητήματα ανέκαθεν βρίσκονται «χαμηλά» στην πολιτική ατζέντα και σπάνια αναγνωρίζεται η σημασία τους για την πολιτική και οικονομική ευημερία μιας χώρας. Όταν όμως μιλάμε για ενεργειακά ζητήματα υπάρχουν πολλά ζητήματα οικονομικής φύσης κυρίως που εμφανίζονται και τότε είναι που με γνώμονα το περιβαλλοντικό υπόβαθρο της κάθε χώρας μπορούμε να αναλογιστούμε την διαχείριση του περιβάλλοντος για την παραγωγή ενέργειας

Η Ελλάδα περίπου από το 2007 αντιμετωπίζει προβλήματα χρηματοδοτικής φύσης, που επηρέασαν πολλούς πολιτικούς και κοινωνικούς τομείς. Λόγω των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετώπιζε η Ελλάδα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τον Μάιο του 2010, σχέδιο για την οικονομική στήριξη της Ελλάδας και την βελτίωση των χρηματοοικονομικών και δημοσιονομικών της συνθηκών. Με την υπογραφή του Πρώτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής δόθηκε στην Ελλάδα ένα πακέτο χρηματοδοτικής βοήθειας για την αναπροσαρμογή της. Το Πακέτο Προσαρμογής δεν προέβλεπε μόνο την χρηματοδοτική βοήθεια, αλλά προϋπέθετε την εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, ώστε η ανάπτυξη που θα παρουσίαζε να ήταν μόνιμη και συνεχής. Στη συνέχεια τον Μάρτιο του 2012 εγκρίθηκε από του Υπουργούς

οικονομικών της Ευρωζώνης το Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής με το οποίο παρέχεται και πάλι χρηματοδοτική βοήθεια στην Ελλάδα, με σκοπό και πάλι να υπάρξει αναδιάρθρωση στην οικονομία της χώρας και βιώσιμη ανάπτυξη στο μέλλον της.

Σκοπός της παρούσας έκθεσης είναι να αναλύσει τα προγράμματα της οικονομικής προσαρμογής της Ελλάδας και την σημασία που έχει δοθεί στο κομμάτι της περιβαλλοντικής πολιτικής. Συγκεκριμένα θα εξετάσουμε την σημασία που δίνεται στην μακροπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια της χώρας και στους περιβαλλοντικούς στόχους της χώρας. Στην πολιτική του περιβάλλοντος μίας χώρας γενικότερα, συγκαταλέγεται και η πολιτική της ενέργειας, γιατί λόγω της φύσης και των δύο αντικειμένων υπάρχει άμεση σχέση και αλληλεξάρτηση μεταξύ τους. Έπειτα θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τη σχέση κόστους-οφέλους που θα είχε μια καλύτερη διαχείριση αυτών των ζητημάτων μιλώντας με οικονομικούς όρους.

2. Τα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής

Στη παρούσα έκθεση θα αναλύσουμε μέσα από τα Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής, τον προγραμματισμό σχετικά με πολιτικές που αφορούν την αναδιάρθρωση της περιβαλλοντικής πολιτικής και την εξέλιξη που υπήρχε στο χρονικό διάστημα ανάμεσα στις δόσεις των Προγραμμάτων, όπως παρουσιάζονται στις Εκθέσεις Αξιολόγησης. Βέβαια δεν θα συναντήσουμε αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που αναφέρονται άμεσα στην περιβαλλοντική πολιτική, αλλά για την ενεργειακή πολιτική που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την περιβαλλοντική. Η παραγωγή ενέργειας αρχίζει και τελειώνει στο περιβάλλον, καθώς το περιβάλλον παρέχει στον άνθρωπο τις πηγές για την παραγωγή ενέργειας και αργότερα στο περιβάλλον καταλήγουν οι ρύποι και τα κατάλοιπα από την διαδικασία παραγωγής ενέργειας και την κατανάλωση της. Ο σωστός σχεδιασμός της ενεργειακής πολιτικής μπορεί να έχει μεγάλα οικονομικά οφέλη για μία χώρα, αλλά και για το περιβάλλον.

Όπως γνωρίζουμε ήδη, η Ελλάδα έλαβε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, οικονομική στήριξη, με στόχο να αποκατασταθεί η δημοσιονομική της βιωσιμότητα, να

εφαρμοστούν διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να γίνει οικονομικά ανταγωνιστική, να μπορεί να έχει μια σταθερή τραπεζική ανάπτυξη και να ανακεφαλαιοποιηθεί το τραπεζικό της σύστημα. Για τους παραπάνω λόγους εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα δύο Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής. Το πρώτο Πρόγραμμα ξεκίνησε τον Μάιο του 2010 και, και είχε διάρκεια έως τον Δεκέμβριο του 2010, τον Μάρτιο του 2012 εγκρίθηκε και το δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, το οποίο είχε μεγαλύτερη διάρκεια καθώς πρόσφατα εγκρίθηκε η επέκταση της προσαρμογής του Προγράμματος. Οι εκταμιεύσεις των δόσεων έγιναν σταδιακά και ακολουθούνται από εκθέσεις αξιολόγησης για την εκάστοτε χρονική περίοδο, τις οποίες θα εξετάσουμε με σκοπό να απαντήσουμε στο ερώτημα τι πολιτικές πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα, σχετικά με το περιβάλλον και την ενέργεια από το 2010 ως απόρροια των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, τα οποία πραγματοποιήθηκαν με σκοπό την αναδιάρθρωση της οικονομίας της χώρας και την έξοδο της από τη κρίση. Παρακάτω θα εξετάσουμε τις Εκθέσεις Αξιολόγησης που ακολουθούσαν τις εκταμιεύσεις των δόσεων και κατέγραφαν την πρόοδο στην πορεία των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που πραγματοποίησε η χώρα.¹ Έπειτα, θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε συμπεράσματα σχετικά με τον βαθμό που υπολογίζεται η περιβαλλοντική πολιτική κατά την διάρκεια του σχεδιασμού της οικονομικής πολιτικής και σε τι βαθμό γίνεται αυτό στην Ελλάδα. Επίσης, θα παρατηρήσουμε οι μεταρρυθμίσεις που γίνονται στον τομέα της ενέργειας είναι βιώσιμες τόσο για την οικονομική αναβάθμιση της χώρας, όσο και για την περιβαλλοντική.

2.1. Το πρώτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής.

Το Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής ξεκίνησε τον Μάιο του 2010, με την εκταμίευση της πρώτης δόσης. Εκτός από την παροχή οικονομικής βοήθειας, στα Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής προβλεπόταν, να ακολουθήσει η χώρα ορισμένες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε διάφορους τομείς της οικονομίας με βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη ισχύ. Η περιβαλλοντική πολιτική

¹ http://ec.europa.eu/greece/news/economic-news/economic2_el.htm

συμπεριλαμβάνεται στους μεσοπρόθεσμους στόχους του προγράμματος αν και οι σχετικοί στόχοι επίτευξης και μεταρρυθμίσεις που να αφορούν την περιβαλλοντική πολιτική, δεν αναλύονται εκτενώς. Η εκμετάλλευση του λιγνίτη, είναι ο τομέας που προκαλεί τα περισσότερα περιβαλλοντικά προβλήματα στη χώρα, και το γεγονός ότι συνεχίζεται η χρήση του ως καύσιμη ύλη για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, δεν δημιουργεί καινούργια περιβαλλοντικά προβλήματα, αλλά δεν λύνει και αυτά που ήδη προκαλούνται από την εκμετάλλευση του λιγνίτη.

Υπάρχουν μεταρρυθμίσεις που αφορούν τον τομέα της ενέργειας, με τις οποίες προβλέπεται η ενίσχυση του ανταγωνισμού στον τομέα, καθώς με την ύπαρξη ενεργειακών εταιριών στην Ελλάδα με δεσπόζουσα θέση, όπως η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού Α.Ε. (ΔΕΗ) και η Δημόσια Επιχείρηση Φυσικού Αερίου Α.Ε. στον τομέα της προμήθειας ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου αντίστοιχα, καθιστούν ανύπαρκτη την εξέλιξη του ανταγωνισμού στον τομέα. *«Στον τομέα της ενέργειας, οι προϋποθέσεις του προγράμματος περιλαμβάνουν την ουσιαστική εφαρμογή των βασικών οδηγιών για την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο και ορίζουν προθεσμίες, οι οποίες προτάθηκαν, για την εφαρμογή σχεδίων να αυξηθεί η ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής ενέργειας, να ελευθερωθούν οι διάφοροι κλάδοι της ενέργειας και να εξορθολογιστούν τα καταναλωτικά τιμολόγια.»*² Προκειμένου να υπάρξει βελτίωση της επάρκειας και της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας κρίνεται αναγκαίο να εξελιχθεί ο ανταγωνισμός στον τομέα της ενέργειας και ένας από τους τρόπους που περιλαμβάνονται στις μεταρρυθμίσεις της αγοράς προϊόντων είναι η ελευθέρωση των κλάδων της ενέργειας. Ταυτόχρονα, με την εξέλιξη του ανταγωνισμού στον τομέα θα πρέπει να εξασφαλιστεί μακροπρόθεσμα, η επάρκεια στην προμήθεια ενέργειας και να εξασφαλιστεί η πραγματοποίηση των περιβαλλοντικών στόχων της κυβέρνησης. Ακόμα, οι προϋποθέσεις του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, για την ενέργεια περιλαμβάνουν την ουσιαστική προσαρμογή βασικών οδηγιών για την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο, οι οποίες προτάθηκαν με σκοπό την σταδιακή αύξηση της ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής ενέργειας και τον εξορθολογισμό των καταναλωτικών προϊόντων ενέργειας.

² http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp61_el.pdf

Με το πέρας της καταβολής των δόσεων της οικονομικής ενίσχυσης, και μέσα σε διάστημα λίγων μηνών, ακολουθούν οι Εκθέσεις Αξιολόγησης, οι οποίες αναφέρουν τον βαθμό εξέλιξης που παρατηρήθηκε στις μεταρρυθμίσεις της Ελλάδας, ώστε να εξεταστεί το ποσοστό επιτυχίας των μεταρρυθμίσεων και ποια βήματα πρέπει να γίνουν για να υπάρξει σταδιακή βελτίωση στις επόμενες εκθέσεις. Η Πρώτη Έκθεση Αξιολόγησης έγινε το καλοκαίρι του 2010, μετά την καταβολή της πρώτης δόσης, και όπως είδαμε στο Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής στήριζε την περιβαλλοντική του πολιτική σε συνάρτηση κυρίως με την ενεργειακή πολιτική και δεν υπήρχαν ξεκάθαροι περιβαλλοντικοί στόχοι για τους οποίους να ορίζονται αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις. Αυτό που κρίνεται αναγκαίο στην πρώτη Έκθεση Αξιολόγησης, είναι η ανάγκη να πραγματοποιηθούν αλλαγές που θα οδηγήσουν στην αύξηση του ανταγωνισμού τον τομέα της ενέργειας που είναι ένας σημαντικός τομέας για την οικονομία της χώρας, ώστε να βελτιωθεί η επάρκεια και η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας και μακροπρόθεσμα να διασφαλιστεί η επάρκεια στην προμήθεια ενέργειας, ενώ ταυτόχρονα θα είναι δυνατό να διαφυλαχθούν οι περιβαλλοντικοί στόχοι της κυβέρνησης.

Στην Ελλάδα, ο τομέας της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας χαρακτηρίζεται από έλλειψη συμμετρίας των συμμετεχόντων στο επίπεδο παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, ή πιο απλά δεν υπάρχει ανταγωνισμός στον τομέα της ενέργειας. *«Reforms that bring competition to the monopolized energy sector are essential for improving the efficiency and competitiveness of the Greek economy and for ensuring long-term security of supply while assuring the achievement government's environmental targets. Progress is being made in adjusting the regulated electricity tariffs so as to better reflect wholesale market prices and protect vulnerable customers. Moreover, measures are foreseen to strengthen the powers and independence of the regulator. Progress is less clear regarding the creation of fully-independent transmission system operators for electricity and gas (ownership unbundling) which is important to create a truly competitive market with fair treatment of all market participants»*³. Αυτό αποδίδεται κυρίως στο γεγονός ότι η ΔΕΗ ελέγχει⁴ με ποσοστό 100% την παραγωγή ενέργειας από λιγνίτη, με ποσοστό 95% την παραγωγή ενέργειας από τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς, ένα σημαντικό

³ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp68_en.pdf, σελ.46

⁴ ό.π. σελ.46

ποσοστό της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από φυσικό αέριο, και τέλος με ποσοστό 9% την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Αντίθετα, άλλοι μεγάλοι συμμετέχοντες στην ηλεκτρική αγορά διαθέτουν σημαντικό μερίδιο στην ηλεκτροπαραγωγή από φυσικό αέριο και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, οπότε η διείδυση τους στην αγορά της προμήθειας είναι επισφαλής, λόγω εξάρτησης από τη δεσπόζουσα θέση της ΔΕΗ. Όπως φαίνεται, όμως, είναι απαραίτητες οι μεταρρυθμίσεις που θα εγκαινιάσουν τον ανταγωνισμό στον τομέα της ενέργειας και θα ελευθερώσουν της αγορά ηλεκτρικού, με τελικό στόχο να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της χώρας.

Οι περιβαλλοντικοί στόχοι της κυβέρνησης δεν θα επηρεαστούν από το «άνοιγμα» της αγοράς ενέργειας για δύο λόγους. Πρώτον, ο λιγνίτης θα παραμείνει η κύρια μορφή παραγωγής ενέργειας, αλλά πάντα σε συνδυασμό και με άλλους τρόπους παραγωγής, που είναι συμπληρωματικοί, όπως παραγωγή ενέργειας από τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς, από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας κλπ., οπότε δεν θα χρειαστεί να αναζητήσει ορυκτά καύσιμα και να τα εισάγει από εξωτερικές πηγές. Δεύτερον, ο τρόπος εκμετάλλευσης του λιγνίτη δεν θα αλλάξει και θα είναι όπως πάντα σε συμφωνία με την νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να γίνεται η εκμετάλλευση με τρόπο πιο φιλικό προς το περιβάλλον, δηλαδή θα υπάρξει συμμόρφωση με την νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη τεχνολογιών παραγωγής ενέργειας που θα εκπέμπουν λιγότερο διοξείδιο του άνθρακα⁵. Προς τον ίδιο σκοπό θα χρησιμοποιηθούν και οι επενδύσεις στα έργα των εγκαταστάσεων λιγνίτη. Η ΔΕΗ είχε λάβει ήδη υπόψη τους νέους τρόπους εκμετάλλευσης και παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με τη χρήση λιγνίτη, με τεχνολογίες που εκπέμπουν λιγότερα αέρια και παράγουν λιγότερο διοξείδιο του άνθρακα και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό αφού στην Ελλάδα η παραγωγή ενέργειας από λιγνίτη θα είναι η κύρια πηγή ενέργειας και αντιπροσώπευε το 1/3 της αγοράς ηλεκτρικού στη χώρα.

Η Δεύτερη Έκθεση Αξιολόγησης, που ακολούθησε τον Δεκέμβρη του 2010 είναι αρκετά αισιόδοξη σχετικά με την εξέλιξη των αλλαγών στον τομέα της ενέργειας.

«While in past years reform progress has been very slow in the energy sector, a welcome acceleration is noted over recent months. In particular, in the area of

⁵ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp61_el.pdf, σελ.49

liberalization of the lignite-fired electricity generation the government has recently submitted a proposal that is currently assessed regarding its effectiveness in opening up the market by the relevant services of the European Commission. In other areas, the government has started to promote actively policies aiming at the liberalization of the energy market. For instance, in the wholesale market, a new grid code has been introduced and first experience of its working is positive, with prices becoming better aligned to market conditions. Retail regulation will be made more cost-based with effect from 1 January 2011. As regards unbundling, PPC, the government-controlled supplier that dominates the Greek electricity market, has decided to set up two separate subsidiary entities for transmission and distribution by the end of the year. Finally, with regard to the management of hydro reserves, the government has decided to attribute this role to HTSO (Hellenic Transmission System Operator) ».⁶

Σε αντίθεση με προηγούμενα χρόνια, που οι ρυθμοί εξέλιξης στον τομέα της ενέργειας ήταν πολύ αργοί, στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα υπήρξε κάποια επιτάχυνση στην διαδικασία της αναμόρφωσης του. Όσον αφορά την ελευθεροποίηση της παραγωγής ενέργειας από λιγνίτη, η κυβέρνηση υπέβαλλε ένα σχέδιο με το οποίο πρόκειται να αξιολογήσει η σχετική υπηρεσία της Επιτροπής, αν το η είσοδος νέων παραγωγών στην συγκεκριμένη αγορά θα είναι μελλοντικά θετικό για την παραγωγή ενέργειας εν γένει. Ακόμα και σε άλλους τομείς παραγωγής ενέργειας, η κυβέρνηση προωθεί πολιτικές σχετικά με το «άνοιγμα» της παραγωγής ενέργειας. Αλλαγές έγιναν και στην αγορά λιανικής πώλησης ενέργειας, με την τιμολόγηση να βασίζεται πλέον στο πραγματικό κόστος κατανάλωσης ενέργεια, με ημερομηνία ισχύος της μεταρρύθμισης την 1^η Ιανουαρίου 2011. Σχετικά με τον διαχωρισμό των υπηρεσιών της, η ΔΕΗ αποφάσισε να δημιουργήσει δύο θυγατρικές εταιρείες, για την μετάδοση και την κατανομή της ενέργειας, μέτρο το οποίο πρέπει να τεθεί σε εφαρμογή μέχρι το τέλος του έτους. Τέλος, όσον αφορά την διαχείριση των υδροηλεκτρικών σταθμών, υπεύθυνη είναι πλέον η ΔΕΣΜΗΕ (Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας).⁷ Η παραγωγή ενέργειας μέσω των υδροηλεκτρικών σταθμών, συγκαταλέγεται στην παραγωγή ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Οι υδροηλεκτρικοί σταθμοί παραγωγής ενέργειας

⁶http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp72_en.pdf, σελ. 37

⁷ ό.π., σελ.37

αποτελούν για την Ελλάδα από τα μεγαλύτερα έργα ΑΠΕ, καθώς παράγουν ένα μεγάλο ποσοστό από την συνολικά παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια στην Ελλάδα.

Η Τρίτη Έκθεση Αξιολόγησης ακολούθησε λίγους μήνες αργότερα (Φεβρουάριος, 2011) και αυτό που επισημαίνεται και εδώ είναι, ότι στον τομέα της ενέργειας η κυβέρνηση βρίσκεται στην διαδικασία να «ανοίξει» την αγορά χονδρικής της ηλεκτρικής ενέργειας. Ένα από τα πρώτα μέτρα που πήρε, είναι το «άνοιγμα» του τομέα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη, με επόμενο σκοπό στα μέσα του Φεβρουαρίου να ελέγχαν την αγορά λιγνίτη ώστε να αξιολογήσουν την λειτουργία του. *«Measures to open up the lignite-fired electricity sector are in progress. The government proposed new instruments to open up the lignite-fired market by means of sales of drawing rights arrangements in existing and future plans of the Public Power Corporation (PPC). The Commission's in-depth assessment of these measures, including market testing, is foreseen to be finalized by mid-February. A swift action by the government would allow the implementation of these measures to commence as foreseen by end-March 2011.»*⁸ Παρατηρείτε, πως στην Τρίτη Έκθεση Αξιολόγησης, τα μέτρα που προβλέπονται για το άνοιγμα της παραγωγής ηλεκτρισμού από λιγνίτη είναι δρομολογημένα, με καθορισμένες ημερομηνίες που πρέπει να πραγματοποιηθούν τα τεστ για την αξιολόγηση τους και η έναρξη της εφαρμογής τους. Αυτό που είναι καθοριστικό για την επιβολή των νέων μέτρων, είναι η υιοθέτηση πιο αποφασιστικής συμπεριφοράς της κυβέρνησης, ώστε να επιβάλλει άμεσα την εφαρμογή των νόμων και να μην καθυστερεί.

Από την άλλη πλευρά, η επιλογή του διαχειριστή των υδροηλεκτρικών σταθμών χρειάζεται να εξεταστεί πιο προσεκτικά, καθώς η πρόσβαση σ' αυτές είναι σημαντική για να πραγματοποιηθεί η αλλαγή στην διαχείριση του τομέα παραγωγής ενέργειας και στην είσοδο και άλλων δρώντων στην παραγωγή ενέργειας, ώστε σταδιακά να αποκτήσει μεγαλύτερο βαθμό ανταγωνιστικότητας η ελληνική οικονομία. *« The awarding of hydro reserves management needs to be further specified. Access to hydro reserves for competitors is essential to achieve fair market conditions with regard to flexibility and competitive back-up capacity. The government intends to award the management of hydro reserves to an Independent Commission for Hydro Reserves Management under the envisaged independent transmission operator (ITO).*

⁸ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2011/pdf/ocp77_en.pdf,σελ.36

However, the motivation for combining the management of hydro reserves with network operation functions still requires further discussion. Regarding the scenario of splitting the current Hellenic Transmission System Operator (HTSO) into a network operator and market operator, it needs to be specified whether the hydro reserves management could be entrusted to the market operator. In relation to hydro reserves management, Greece also needs to take the necessary measures to comply with the Water Management Directive. »⁹ Μια γρήγορη εκτίμηση της κυβέρνησης θα επέτρεπε μέχρι τον Μάρτιο του 2011 την εφαρμογή των σχετικών μέτρων.

Ακόμα η κυβέρνηση προσπαθεί να αλλάξει τον τρόπο φορολόγησης της ενέργειας, θεσπίζοντας μια πιο ευνοϊκή τιμολογιακή πολιτική για τις πιο ευάλωτες ομάδες πολιτών και έναν νέο κοινωνικό φόρο για συγκεκριμένες ομάδες καταναλωτών. «*The government started to implement a new system of regulated tariffs. The energy component of regulated tariffs is expected to be transformed gradually to reflect wholesale market prices, except for vulnerable customers. The government has adopted a revised definition of vulnerable customers and introduced a new social tariff for this category of consumers. As a next step, it is foreseen to abolish tariff regulation for non-residential customers by end-2011. »¹⁰ Το συγκεκριμένο βήμα είναι πολύ σημαντικό, γιατί όπως είδαμε και στις προηγούμενες εκθέσεις υπάρχουν προβλήματα ρευστότητας στην ΔΕΗ. Οπότε, το νέο σύστημα φορολόγησης των καταναλωτών μπορεί να θεωρηθεί ως ένα μέτρο καταπολέμησης της έλλειψης ρευστότητας.*

Ένα ακόμα σημαντικό έργο που είχε σχεδιάσει η κυβέρνηση είναι η αποσυμφόρηση του δικτύου κατανομής της ενέργειας. Ο όρος αποσυμφόρηση σημαίνει πως οι οργανισμοί που διαχειρίζονται το δίκτυο κατανομής ενέργειας θα είναι 100% ανεξάρτητοι και δεν θα παρεμβαίνει κανείς στην λειτουργία τους. «*The unbundling of network activities is experiencing delays. The government has submitted information on the related assets and personnel to prepare the unbundling of network from supply activities in the electricity sector; this is now being assessed by the European Commission. The government's proposal of the organizational design of the ITO remains open and requires further consultation. »¹¹Την συγκεκριμένη περίοδο η*

⁹ό.π., σελ.36

¹⁰ό.π., σελ. 36

¹¹ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2011/pdf/ocp77_en.pdf,σελ.37

κυβέρνηση κατέθεσε στην Επιτροπή σχέδιο που χρειαζόταν την έγκριση της για την εφαρμογή του, σχετικό με την δημιουργία δικτύων που θα βελτίωναν την διανομή της ενέργειας. Παρατηρούνται όμως, καθυστερήσεις ως προς την πραγματοποίηση του έργου καθώς απαιτείται περαιτέρω έρευνα και βελτίωση του σχεδίου λόγω της πολυπλοκότητας του ίδιου του έργου.

Η Τέταρτη Έκθεση Αξιολόγησης του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 2011, και δεν περιλάμβανε αισιόδοξα μηνύματα, γιατί η πρόοδος δεν ήταν ικανοποιητική. *«Progress in energy-related issues has been unsatisfactory. The government has not started implementing the plan to give competitors of the Public Power Corporation effective control over 40 percent of the lignite fired capacity, as previously required. Moreover, the transposition of the so called ‘third energy liberalization package’ is experiencing delays, while other planned structural reform measures depend on the prompt and correct transposition of the said liberalization package. In addition, the government has so far failed to present a plan to guarantee fair and transparent access to the hydro capacity.»*¹²

Παρόλο που, στην Τρίτη Έκθεση Αξιολόγησης είδαμε ότι είχαν προγραμματιστεί, με συγκεκριμένες προθεσμίες να γίνουν οι αλλαγές για την «ελευθεροποίηση» της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη το σχέδιο δεν πραγματοποιήθηκε. Η βασική αιτία ήταν η καθυστέρηση της ίδιας της κυβέρνησης να πραγματοποιήσει την «ελευθεροποίηση» της παραγωγής ενέργειας από λιγνίτη, αφού δεν έθεσε σε λειτουργία το σχέδιο, με το οποίο επέτρεπε να δοθεί και σε άλλους παραγωγούς ενέργειας, ανταγωνιστές της ΔΕΗ, το 40% του ελέγχου των λιγνιτικών αποθεμάτων όπως είχε προγραμματίσει¹³. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση απέτυχε να παρουσιάσει ένα σχέδιο που να προβλέπει την ελευθεροποίηση των υδροηλεκτρικών εγκαταστάσεων παραγωγής ενέργειας, καθώς δεν παρουσίασε ένα σχέδιο που να προβλέπει δίκαιη και ίση πρόσβαση διαφόρων εταιρειών σε αυτές. Ως συνέπεια των παραπάνω, παρουσιάζονται καθυστερήσεις και στην πραγματοποίηση των πολιτικών της «Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης» (Third Energy Package), που έχει ως προαπαιτούμενο τις αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που θα επιφέρει η «ελευθεροποίηση» των τομέων που αναφέραμε παραπάνω.

¹² http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2011/pdf/ocp82_en.σελ.41

¹³ ό.π. σελ. 41

Τον Δεκέμβριο του 2011 ολοκληρώθηκε και η Πέμπτη Έκθεση Αξιολόγησης, η οποία συμπίπτει με το τέλος του Πρώτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, καθώς τον ίδιο μήνα πραγματοποιήθηκε η εκταμίευση της έκτης και τελευταίας δόσης. Όπως και στην προηγούμενη Έκθεση Αξιολόγησης, ο τομέας της ενέργειας είναι ο τομέας της πολιτικής που συγκεντρώνει τις περισσότερες καθυστερήσεις από οποιονδήποτε άλλο τομέα πολιτικής. « *Energy is one of the policy areas that have accumulated most delays in relation to policy conditionality. By October 2011, Greece has accumulated a ten-month delay in the identification of measures to grant competitors of PPC (the incumbent energy producer) access to 40 percent of lignite-fired capacity. Whilst several options have been put forward by the authorities, these have not been suitable to meet the objectives. Such measures should be identified and implemented swiftly, before privatisation of PPC takes place in 2012. Otherwise, the competition problem in the generation side will be transferred to the newly privatized undertaking. On the management of hydro reserves, policy conditionality requires that this is assigned to an independent body. This follows the same logic of giving access to this comparatively cheap source of energy to generators other than PPC. However, as of October 2011, the authorities have failed to propose a mechanism that complies with this requirement. Moreover, the memorandum of understanding calls on the Greek government to transpose the common rules of the third energy package on the generation, transmission, distribution and supply of electricity as well as on the strengthening of the role of the energy regulator (RAE). This has been done by the law of 2 August 2011, on the regulatory framework for the operation of electricity and gas energy markets. Given the upcoming privatisation plans of the electricity and gas undertakings, the main challenges now are to effectively unbundle the electricity and gas transmission and distribution systems, by ensuring a timely transfer of assets and staff, as well as to enhance the role of RAE.* »¹⁴

Εν ολίγοις, τον Οκτώβρη του 2011 συμπληρώθηκε, μία καθυστέρηση συνολικά 10 μηνών στην εύρεση των μέτρων για την χορήγηση πρόσβασης στην παραγωγή ενέργειας από τους ανταγωνιστές της ΔΕΗ. Η ανάγκη να πραγματοποιηθούν αυτά τα έργα είναι μεγάλη και υπάρχει χρονική πίεση να γίνουν πριν το 2012 που προβλεπόταν η ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ. Επιπλέον, είναι ακόμα αβέβαιος ο τρόπος διαχείρισης των υδροηλεκτρικών μονάδων παραγωγής, καθώς η διαχείριση τους

¹⁴ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2011/pdf/ocp87_en.pdf, σελ.38

απαιτούνταν να ανατεθεί σε ένα ανεξάρτητο φορέα, κάτι που ως τον Οκτώβρη του 2011 δεν είχε γίνει. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη και από το Μνημόνιο Συνεννόησης να μεταφέρει τους κοινούς νόμους που προβλέπονται από την Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη, στους τομείς της παραγωγής, μεταφοράς, διανομής και προμήθειας ενέργειας. Επίσης, το Μνημόνιο Κατανόησης, προβλέπει την ενδυνάμωση του ρόλου της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ). Η ενδυνάμωση του ρόλου της ΡΑΕ, όπως φαίνεται είναι μία από τις επιτυχίες της ελληνικής κυβέρνησης στον τομέα της ενέργειας. Η πρόοδος αυτή θα έχει σημαντικό αντίκτυπο, για την βελτίωση της οικονομίας της χώρας, αλλά και με την προϋπόθεση ότι θα γίνεται καλύτερη εφαρμογή των περιβαλλοντικών κανόνων θα ωφελήσει και το περιβάλλον γενικότερα.

2.1.1. Απολογισμός του Πρώτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής της Ελλάδας.

Με μια γρήγορη ανασκόπηση του Πρώτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, όπως παρουσιάστηκε η εξέλιξη των μεταρρυθμίσεων στις Εκθέσεις Αξιολόγησης, παρατηρούμε ότι στον τομέα της ενέργειας δεν έγινε ο κατάλληλος προγραμματισμός για την εξεύρεση των πιο οικονομικά βιώσιμων λύσεων όσον αφορά την παραγωγή, την μεταφορά και την διανομή της ενέργειας. Συγκεκριμένα, το «άνοιγμα» του τομέα της παραγωγής ενέργειας καθώς και άλλες μεταρρυθμίσεις που προβλέπονταν καθυστέρησαν να εφαρμοστούν και κύρια αιτία ήταν η έλλειψη αποφασιστικότητας της κυβέρνησης να επιβάλλει την εφαρμογή τους. Τα τεράστια προβλήματα ρευστότητας που αντιμετώπιζε και συνέχισε να αντιμετωπίζει η ΔΕΗ δεν οφείλονται μόνο στα χρέη που προέρχονται από τους καταναλωτές λιανικής αλλά και στο ακριβό κόστος της παροχής υπηρεσιών. Το γεγονός ότι η ΔΕΗ έχει στα χέρια της το σύνολο των υπηρεσιών ενέργειας, καθώς το γεγονός ότι υπάρχει έλλειψη ανταγωνισμού στον τομέα, καθιστούν απίθανη την αναπροσαρμογή των τιμών των καταναλωτών. Συνεπακόλουθα, η έλλειψη ανταγωνισμού στον τομέα παραγωγής της ενέργειας περιορίζει τις επιλογές στον τομέα λιανικής κατανάλωσης ενέργειας, και δεν υπάρχει ανταγωνισμός στις τιμές στον τομέα χονδρικής. Ακόμα, η παραμονή στην παραγωγή ενέργειας από λιγνίτη είναι μια επιλογή που συμφέρει την Ελλάδα, καθώς δεν χρειάζεται να εισάγει λιγνίτη αλλά είναι μια επιλογή που επιβαρύνει το περιβάλλον με πολλούς τρόπους και τελικά την καθιστά αυτόνομη στην προμήθεια

του λιγνίτη, κάτι που θα ήταν σημαντικό για μια οικονομικά αδύναμη χώρα όπως η Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά όμως, η εξόρυξη του λιγνίτη είναι συνδεδεμένη με αρνητικές επιπτώσεις, γιατί καταστρέφει το τοπίο του φυσικού περιβάλλοντος, και παρόλο που πραγματοποιούνται έργα αποκατάστασης του, ποτέ δεν αναπληρώνεται αυτό που χάνεται. Ένα σχέδιο που είναι παρόν και στο Πρώτο Πρόγραμμα και στο Δεύτερο Πρόγραμμα είναι η πραγματοποίηση του έργου Πτολεμαΐδα 5. Το έργο Πτολεμαΐδα 5 είναι ένα έργο το οποίο θα πραγματοποιηθεί από την ΔΕΗ και χρηματοδοτείται από την γερμανική τράπεζα KfW. Με μια πρώτη ματιά είναι ένα έργο που με την πραγματοποίησή του και τη λειτουργία του σταθμού θα είναι άμεσα χρησιμοποιήσιμο από την ΔΕΗ καθώς έτσι λειτουργεί τόσο χρόνια και δεν θα είναι αναγκαία η προσαρμογή του ηλεκτρικού συστήματος της Ελλάδας για την παραγωγή, διανομή και χρήση της ενέργειας. Όπως είναι γνωστό άλλωστε ο λιγνίτης, λόγω της ύπαρξης κοιτασμάτων στην Ελλάδα είναι μια οικονομική επιλογή για την παραγωγή ενέργειας στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά είναι ένα έργο οικονομικά ασύμφορο και πολύ επιβλαβές για την ανθρώπινη ζωή. Συγκεκριμένα οι τελευταίες αλλαγές στην ευρωπαϊκή νομοθεσία, όπως οι αλλαγές στο Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών, θα δημιουργήσουν ένα μεγάλο κόστος για την εταιρία ηλεκτρικού. Ακόμα τα νέα όρια εκπομπών ρύπων απαιτούν την ύπαρξη μιας νέας ακριβότερης αντιρρυπαντικής τεχνολογίας και συνεπώς επιβαρύνουν το κόστος των νέων εγκαταστάσεων. Κρίνεται λοιπόν αναγκαίο να γίνουν περαιτέρω έρευνες για την οικονομική βιωσιμότητα των λιγνιτικών σταθμών στην Ελλάδα γενικότερα.

Στο Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Στήριξης δεν προβλέπεται η πιο εντατική εξέλιξη των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Όπως είναι γνωστό βέβαια, στην Ελλάδα ένα κομμάτι της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας προέρχεται από τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, η λειτουργία και η διαχείριση των έργων ΑΠΕ βρίσκεται στην ΔΕΗ Ανανεώσιμες Α.Ε. . Με τα γεωμορφολογικά δεδομένα της Ελλάδας, οι ΑΠΕ έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν περισσότερες ενεργειακές ανάγκες. Φυσικά, η πραγματοποίηση των έργων που είναι αναγκαίες για την χρήση των ΑΠΕ χρειάζονται χρηματοδότηση που θα είναι υψηλή, αλλά θα έχουν σίγουρη και άμεση απόσβεση. Ακόμα, είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι οι ΑΠΕ είναι μια καθαρή μορφή ενέργειας καθώς από την επεξεργασία τους, επιστρέφουν πολύ λιγότερους ρύπους στο περιβάλλον. Επίσης, είναι πηγές που δεν εξαντλούνται και είναι διαθέσιμες εντός της ίδιας της χώρας.

2.2. Το Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής της Ελλάδας

Κατά τη διάρκεια του Πρώτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής η Ελλάδα έκανε μικρή πρόοδο, ή πιο σωστά άνιση πρόοδο, στους διάφορους τομείς που έπρεπε να γίνουν διαρθρωτικές αλλαγές. Πολλοί σημαντικοί στόχοι δεν εκπληρώθηκαν ή παρακάμφθηκαν, καθώς επίσης δεν αποκαταστάθηκαν πλήρως οι παθογένειες της ελληνικής οικονομίας, και έτσι γεννήθηκε η ανάγκη για συνέχιση της στήριξης της Ελλάδας. Τον Ιανουάριο του 2012 λοιπόν έλαβαν χώρα στην Αθήνα, οι συζητήσεις για την συνέχιση της χρηματοδοτικής στήριξης της Ελλάδας και έπειτα εγκαινιάστηκε, τον Μάρτιο του 2012 το Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής της Ελλάδας. Στο Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, όπως είδαμε οι περιβαλλοντικοί στόχοι δεν ορίζονταν με σαφήνεια βρίσκονταν, και όσον αφορά τα ζητήματα ενέργειας υπήρχε μεγάλη καθυστέρηση και έλλειψη αποφασιστικότητας για την πραγματοποίησή τους.

Στο Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, η πρόοδος των μεταρρυθμίσεων στους διάφορους τομείς της ενέργειας είναι άνιση και συγκεχυμένη, καθώς δεν είχε υπάρξει ως εκείνο το χρονικό σημείο συμμόρφωση με τις ενεργειακές πολιτικές που είχαν κριθεί αναγκαίες στην προηγούμενη περίοδο. Πλέον, οι προτεραιότητες στον τομέα της ενέργειας βρίσκονται στον τομέα της παραγωγής όπου υπάρχει και μεγάλος ανταγωνισμός για την ανάθεση του και σε ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Παράλληλα, το ίδιο ισχύει για την κατανομή και την μετάδοση της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου. Είναι ιδιαίτερα σημαντική, να πραγματοποιηθεί η αποσυμφόρηση αυτών των τομέων της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου, και συγκεκριμένα η αποσυμφόρηση αυτών των τομέων να γίνει πριν την ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ, γιατί όπως είδαμε και πριν, αν πραγματοποιηθεί η ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ θα είναι δύσκολη η ρύθμιση των τιμών λόγω του γεγονότος ότι της ανήκει το σύνολο των δραστηριοτήτων της παραγωγής ενέργειας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκρινε αναγκαίο για την ελληνική κυβέρνηση να συμμορφωθεί με τις απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να έρθει σε εναρμόνιση με την Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη, καθώς η τότε πιθανή κοινή πώληση των εταιρειών ΔΕΣΦΑ και ΔΕΠΑ προκαλούσε ανησυχίες για μελλοντικά προβλήματα σχετικά με την ενεργειακή πολιτική και την προμήθεια ενέργειας. Σ' αυτό το χρονικό σημείο είναι

απαραίτητη η αυστηρή προσαρμογή με τη Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη, άσχετα με την τελική απόφαση που θα παρθεί για την πώληση των εταιρειών και την ανησυχία που έχει δημιουργηθεί.¹⁵

«In 2012, the Government continued implementing the Third Energy Package. Following the adoption of law 4001/2011, the unbundling of the electricity transmission system operator has progressed, including the submission of the certification file to the Commission for its opinion...»¹⁶

Στην Πρώτη Έκθεση Αξιολόγησης του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, παρατηρούμε ότι υπάρχουν πολλές εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας. Αρχικά, η κυβέρνηση συνεχίζει σταθερά την εφαρμογή της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης και εφάρμοσε τον νόμο 4001/2011, για την αποσυμφόρηση του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά δεν έγινε το ίδιο για την μεταφορά φυσικού αερίου. Αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι ο τομέας φυσικού αερίου είναι ένας σχετικά καινούργιος στην αγορά ενέργειας της Ελλάδας και δεν έχει αποκτήσει ακόμα τόση βαρύτητα όσο ο τομέας ηλεκτρικής ενέργειας.

Σχετικά με την κατανομή των καυσίμων παρουσιάστηκε κάποια εξέλιξη, με την οποία εγκρίθηκε νομοθεσία για την διευκόλυνση της κατανομής τους. *«Legislation has also been passed to facilitate fuel distribution, such as the liberalization of the opening hours of gas stations, easing the opening of gas stations by supermarkets, as well as eliminating unjustified restrictions in the transportation of fuel by independent retailers. Additional measures will be taken before year-end to ease the import of oil and of oil products (in the context of the transposition of the Directive of Security of Oil Stocks) ».*¹⁷ Η δημιουργία μέτρων για την διευκόλυνση της κατανομής των καυσίμων περιλαμβάνει μέτρα όπως το ωράριο που θα είναι ανοιχτά τα πρατήρια βενζίνης, η διευκόλυνση στο άνοιγμα πρατηρίων βενζίνης σε σούπερ μάρκετ, η μείωση άδικων περιορισμών στην μεταφορά καυσίμων από ανεξάρτητους επιχειρηματίες λιανικής. Ότι έχει να κάνει με τον τομέα των καυσίμων δεν πρέπει να θεωρείται άσχετο με τα θέματα της ενέργειας, γιατί είναι ένας τομέας που λόγω της

¹⁵ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2012/pdf/ocp94_el.pdf, σελ.42

¹⁶ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2012/pdf/ocp123_el.pdf, σελ.48

¹⁷ ό.π. σελ.49

οικονομικής κρίσης αντιμετώπισε προβλήματα και άλλαξε πολλές από τις συνήθειες στην χρήση ενέργειας. Οποιοσδήποτε αλλαγές θα διευκόλυναν την διανομή καυσίμων μπορούν να συνεισφέρουν στην ενίσχυση της οικονομίας και την ενδυνάμωση του τομέα.

Το 2012, όπως φαίνεται στην Πρώτη Έκθεση Αξιολόγησης, ο τομέας ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα αντιμετώπισε μια σοβαρή κρίση ρευστότητας. *«The Greek electricity sector has been hit in 2012 by a severe liquidity crisis. A number of factors (e.g., unpaid electricity bills, liquidity tensions in the Greek banking system and structural deficiencies of the Greek energy market) have tightened the cash position of PPC, the state owned vertically integrated electricity company. In parallel, LAGIE, the Greek electricity market operator, has accumulated unsustainable debts due to overly generous –and insufficiently financed- renewable energy support schemes (especially for photovoltaic –PVC), which it manages. As a result, the main actors in the Greek electricity system have piled up intersectoral arrears, eventually reaching other energy companies that cannot pass on these payment difficulties to their fuel suppliers.»*¹⁸ Η αιτία για αυτήν την κατάσταση είναι η συσσώρευση χρεών, απόρροια της γενικής χρηματοοικονομικής κρίσης που πλήττει όλη την χώρα και κατά συνέπεια την δυνατότητα των νοικοκυριών να πληρώνουν τους λογαριασμούς ενέργειας. Επιπλέον, η κρίση ρευστότητας οφείλεται στην χρηματοδότηση που δόθηκε από την ΛΑΓΗΕ για την χρηματοδότηση έργων ΑΠΕ (ανανεώσιμες πηγές ενέργειας- φωτοβολταϊκά, PV), χωρίς όμως να υπάρχουν ουσιαστικά αποτελέσματα για την κατασκευή και λειτουργία των έργων αυτών. Για την επίτευξη της χρηματοδοτικής επάρκειας του έργου των ΑΠΕ, είναι αναγκαίο να προστεθούν άμεσα, μέτρα για τον προγραμματισμό της κατασκευής τους και για την έναρξη της λειτουργίας τους. Για να αποσυμφορηθεί η κρίση ρευστότητας, η κυβέρνηση ενέκρινε τον Ιούνιο του 2012 χρηματοδότηση με την μορφή άμεσων δανείων στη ΔΕΗ και τη ΔΕΠΑ. Ακόμα, σχετικά με τις ΑΠΕ η κυβέρνηση αποφάσισε να μειώσει την φορολόγηση των εσόδων από τις εγκαταστάσεις των ΑΠΕ, ωστόσο ξεκινήσει να αποδίδει οικονομικά η λειτουργία τους. Γενικότερα, οι κρίσεις ρευστότητας στην αγορά ηλεκτρικού στην Ελλάδα είναι ένας δείκτης για την ανάγκη δομικών αλλαγών όπως, η αλλαγή στην τιμολόγηση του τελικού χρήστη της ενέργειας και την είσοδο νέων εταιρειών στην παραγωγή ενέργειας.

¹⁸ ό.π., σελ.48

Στην Δεύτερη Έκθεση Αξιολόγησης (Μάιος 2013) ,συνεχίζει να εφαρμόζεται από την κυβέρνηση, η Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη. «The Government is continuing its implementation of the Third Energy Package. Following the adoption of law 4001/2011, the legal unbundling of the electricity transmission system operator (ADMIE) has been completed and the European Commission has issued its certification. The reform of the electricity market is following the roadmap agreed with the Greek authorities. Following a report published by RAE in December 2012, the Government will present the reform in May and adopt it in June, following an assessment by the Commission services on compatibility with State Aid provisions. »¹⁹ Με την υιοθέτηση του νόμου 4001/2011, τον Μάιο του 2012, πραγματοποιήθηκε η «αποσυμφόρηση» (unbundling) του διαχειριστή του συστήματος μετάδοσης ενέργειας (ΑΔΜΗΕ). Ο νόμος 4001/2001, δημιουργήθηκε βάσει της οδηγίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009/72/ΕΚ, και είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία του ΑΔΜΗΕ (Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας), παρόλο που είναι εξ ολοκλήρου θυγατρική εταιρεία της ΔΕΗ.²⁰

Η κρίση ρευστότητας στη ΔΕΗ και στη ΔΕΠΑ συνεχίζεται, και η κυβέρνηση χορήγησε δάνεια με την προϋπόθεση να υπάρξει πλήρης αποπληρωμή αυτών των δανείων με προθεσμία τον Μάιο του 2013 για την ΔΕΗ, και τον Ιούλιο του 2013 για τη ΔΕΠΑ. «Severe liquidity crises have arisen in 2012 for both PPC and DEPA, the state-owned electricity and gas incumbents. A rise in unpaid consumer bills, liquidity tensions in the Greek banking system and the structural deficiencies of the Greek energy market have severely worsened their cash position. In response to this liquidity crisis, the Government granted in June 2012 emergency funding to PPC and to DEPA (EUR110 million and EUR100 million, respectively) through the Consignment Deposit and Loans Fund. As a temporary measure ameliorating the liquidity tensions in the Greek electricity market, the state guarantees by the Consignment Deposit and Loans Fund were extended in December by a maximum of further three months. In March, the Government further extended the loans, conditional to the introduction of an amortization plan that should achieve full reimbursement of the loans by the end of May 2013 for PPC and by the end of July

¹⁹ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp148_en.pdf, σελ.43

²⁰ <http://www.admie.gr/i-etaireia/>

2013 for DEPA»²¹ Ακόμα, προβλήματα ρευστότητας υπάρχουν και στα σχέδια για την πραγματοποίηση των έργων για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Ο Λειτουργός της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΛΑΓΗΕ), έχει συσσωρεύσει πολλά χρέη που προέρχονται από την οικονομική στήριξη που παρείχε για την πραγματοποίηση έργων ΑΠΕ, που έχει αναλάβει να πραγματοποιήσει. Εξ αιτίας όλων των παραπάνω, κρίνεται αναγκαίο η ελληνική κυβέρνηση να πραγματοποιήσει δομικές αλλαγές για την μεταρρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα. Συνοπτικά, στις δομικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν, συμπεριλαμβάνονται: η φιλελευθεροποίηση των τιμών τελικού χρήστη, την είσοδο νέων εταιρειών στην παραγωγή ενέργειας και συνολική μεταρρύθμιση της αγοράς ενέργειας.

«The privatization process of PPC has not started yet. However, the Government has presented a plan that provides the full ownership unbundling of ADMIE (the transmission system operator), the creation and privatisation of a new vertically integrated company endowed with sufficient capacity to be a viable competitor, and the sale of 17% share of PPC itself currently owned by HRADF. The process should be completed within the first quarter of 2016.»²²

Αν και η ιδιωτικοποίηση δεν είχε πραγματοποιηθεί τότε (αν και είχε ανακοινωθεί ότι θα γίνει σύντομα στο Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής), η κυβέρνηση παρουσίασε ένα σχέδιο ιδιωτικοποίησης και αναδιάρθρωσης που παρέχει την ευθύνη για την αναδιαμόρφωση στην ΑΔΜΗΕ. Επιπλέον, υπάρχει καθυστέρηση και στην αποσυμφόρηση του ΔΕΣΦΑ, του Διαχειριστή του Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου, καθώς έχει καθυστερήσει η έγκριση του σχεδίου από την ΡΑΕ, την Ρυθμιστή Αρχή Ενέργειας.

«The unbundling of DESFA (the gas company's Transmission System Operator) has been delayed. However, prior to last disbursement, the Government amended law 4001/2011 to provide for the ITO unbundling option for DESFA. DESFA has subsequently applied for certification to RAE (the independent sectorial regulator), but this has not yet been issued. It is important that the Government catches up with

²¹http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp148_en.pdf, σελ.43

²² ό.π., σελ.44

cumulated delays in the unbundling of the gas company as it is prepared for privatization. »²³

Σχετικά με την νομοθεσία για την διευκόλυνση της διανομής καυσίμων, όπως και στην προηγούμενη έκθεση αξιολόγησης εγκρίθηκαν επιπλέον συμπληρωματικά έργα, όπως η κατάργηση περιοριστικών μέτρων που εμποδίζουν τον ανταγωνισμό ανάμεσα στους προμηθευτές λιανικής και χονδρικής αγοράς καυσίμων.

Ένας τομέας παραγωγής ενέργειας που δεν έχει εκμεταλλευτεί από την ελληνική κυβέρνηση, στον μέγιστο βαθμό που θα μπορούσε, είναι οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας είναι μια καθαρή μορφή παραγωγής ενέργειας, με μικρό περιβαλλοντικό αποτύπωμα, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα προσφέρεται απεριόριστα, λόγω της γεωμορφολογίας της χώρας. Εκτός αυτού, οι ΑΠΕ είναι μια σημαντική εναλλακτική πηγή ενέργειας για την Ελλάδα, λόγω του ότι είναι ανακυκλώσιμες και ορισμένες ανεξάντλητες, μπορούν μελλοντικά με τη σωστή διαχείριση τους να καταστήσουν την Ελλάδα αυτάρκη ως προς τις ενεργειακές τις ανάγκες. Παρόλα αυτά στη Δεύτερη Έκθεση αξιολόγησης, το έργο των ΑΠΕ χαρακτηρίζεται ως ένα μη βιώσιμο έργο. Η χρηματοδότηση τους προέρχεται από πολλές πηγές καθώς επίσης υπάρχει και συνεισφορά από έσοδα για τον λογαριασμό των ΑΠΕ: από τους προμηθευτές λιανικής, από τους καταναλωτές, από την παραγωγή λιγνίτη, συνεισφορά από την αγορά δικαιωμάτων CO₂. Αν και οι πηγές χρηματοδότησης είναι αρκετές το έργο είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί και το Υπουργείο Προστασίας και Περιβάλλοντος εισήγαγε μέτρα για την μειωθεί το έλλειμμα του λογαριασμού των ΑΠΕ μέχρι το 2014.

Στην Τρίτη Έκθεση Αξιολόγησης, τον Ιούλιο του 2013, η ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας δεν έχει παρουσιάσει μεγάλη εξέλιξη. «*The Government is continuing its implementation of the Third Energy Package. The transmission system operators have been certified, while a reform of the electricity market with a view to the adoption of the EU target model in the medium term is underway. This process will follow the timeline and plan designed by the regulator RAE that was finally adopted in July following consultation with the Commission*».²⁴ Η Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη συνεχίζει να εφαρμόζεται και η αναμόρφωση του μοντέλου της ΔΕΗ βάσει προτύπων της

²³ ό.π., σελ.44

²⁴ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp159_en.pdf, σελ.41

ένωσης είναι καθοδόν. Η μεταρρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικού στην Ελλάδα έχει οριστεί να γίνει βάσει σχεδίου από την ΡΑΕ και να υιοθετηθεί το πρότυπο ευρωπαϊκού μοντέλου. Η εξέλιξη που παρατηρούμε στο συγκεκριμένο σημείο είναι η υιοθέτηση του σχεδίου από την ΡΑΕ, για την προσαρμογή του ενεργειακού μοντέλου της Ελλάδας, στο μοντέλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επομένως, οι αλλαγές που θα γίνουν στην ενεργειακή αγορά της Ελλάδας θα ακολουθούν το συγκεκριμένο σχέδιο της ΡΑΕ. Αυτό που παρατηρούμε και σ' αυτό το σημείο είναι η έλλειψη αποφασιστικότητας της Κυβέρνησης και η καθυστέρηση στο να εφαρμόζει ενεργά πολιτικές, αφού πάλι αναφερόμαστε στην έγκριση ενός σχεδίου για την προσαρμογή του ενεργειακού μοντέλου της Ελλάδας και δεν παρατηρείται πρόοδος ως προς την εφαρμογή του σχεδίου αυτού.

*«While the liquidity situation in the energy markets remain difficult, amortization of the emergency loans granted in June 2012 by the Government to PPC and DESFA is being completed. PPC has paid its final tranche in June; DEPA will complete its amortization in August».*²⁵ Η κρίση ρευστότητας στο τομέα της ενέργειας παραμένει μεγάλη, αν και τα δάνεια που εγκρίθηκαν το 2012 έχουν δοθεί στη ΔΕΗ και στη ΔΕΠΑ. Προφανώς, το συγκεκριμένο ζήτημα δεν είναι δυνατό να λυθεί μόνο με χρηματοδότηση, αλλά χρειάζονται προσαρμογές στην τιμολόγηση των καταναλωτών. Το πρόβλημα της ρευστότητας φαίνεται πως θα συνεχίζει να συγκαταλέγεται στα προβλήματα του τομέα της ενέργειας και παρόλα που υπήρξε χρηματοδότηση στη ΔΕΗ και στη ΔΕΣΦΑ, επομένως πρέπει να γίνει διαφορετικός σχεδιασμός για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος.

Τα προβλήματα χρηματοδότησης των ΑΠΕ έχουν εκφραστεί και επρόκειτο να δοθεί χρηματοδότηση με σκοπό την ανάπτυξη έργων για την εξέλιξη τους. Εφόσον έχει γίνει η καταγραφή των προβλημάτων, αντιμετώπιση τους με την χρηματοδότηση που θα δοθεί, θα γίνει με τρόπο στοχευμένο. *«Financing problems in the RES account that is designed to fund incentives for renewable energies are being addressed. The Authorities have taken measures since 2012 to reduce the high debt levels in the balance sheet of LAGIE, the state-owned electricity market operator that manages the RES account. Feed-in tariffs have been substantially lowered, while a temporary and retroactive solidarity contribution on existing installations was imposed in November*

²⁵ό.π., σελ.41

2012 (see box 11 in previous Compliance Report). In May the Government has adopted further legislative measures that, together with the provision that ETMEAR, the levy paid by consumers to finance RES incentives, can be adjusted every six months, are expected to bring the debt in the RES account to zero by the end of 2014. A decision for an increase in ETMEAR to EUR 14.96 per MWh on average has been adopted by RAE, effective 1st of July 2013. The Government has started a negotiation with RES producers to revise the tariffs on existing power purchasing contracts in a permanent way. »²⁶

Αρχικά, το ζητούμενο των μέτρων που επέβαλλε η Κυβέρνηση, ήταν να μειωθεί το ύψος του χρέους του ΛΑΓΗΕ, ο οποίος είναι ο υπεύθυνος για την διαχείριση του λογαριασμού των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, και προς επίτευξη αυτού του στόχου μειώθηκαν οι εγγυημένες τιμές. Ακόμα, με στόχο την μείωση του λογαριασμού των ΑΠΕ, υιοθετήθηκαν νομοθετικά μέτρα για την προσαρμογή του ETMEAP, (ο ETMEAP είναι το τέλος που πληρώνουν οι καταναλωτές μέσω του λογαριασμού ηλεκτρικής ενέργειας για την χρηματοδότηση των έργων ΑΠΕ), ανά εξάμηνο ώστε έως το τέλος του 2014 να έχει αποπληρωθεί το σύνολο του χρέους των έργων ΑΠΕ. Την απόφαση αυτή όμως έρχεται να αναιρέσει, η απόφαση για την αύξηση του ETMEAP, η οποία υιοθετήθηκε από την ΡΑΕ και ξεκίνησε να ισχύει τον Ιούλιο του 2013. Η αναπροσαρμογή των τιμών του ETMEAP είναι αποτέλεσμα των προβλημάτων που επέφεραν οι τεχνολογίες ΑΠΕ και η διείσδυση τους στο ενεργειακό σύστημα της Ελλάδας καθώς και η εξέλιξη των φωτοβολταϊκών συστημάτων.²⁷ Για άλλη μια φορά το βάρος για την επίλυση του ελλείμματος ρευστότητας πέφτει στους καταναλωτές που καλούνται να το αποπληρώσουν, μέσω των τελών του λογαριασμού της ΔΕΗ. Η αναποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου μέτρου, όπως θα φανεί και στην επόμενη έκθεση οφείλεται στην γενικότερη οικονομική κατάσταση των καταναλωτών που λόγω της οικονομικής κρίσης έχουν μειωμένα έσοδα και αντιμετωπίζουν πολλά οικονομικά προβλήματα.

Επιπλέον, έχει καθοριστεί να πραγματοποιηθούν δομικές αλλαγές για την γενικότερη μεταρρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικού, ανάμεσα στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η φιλελευθεροποίηση των τιμών για τους χρήστες χαμηλής τάσης, η είσοδος νέων εταιρειών στην αγορά παραγωγής ενέργειας, και μια συνολική

²⁶ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp159_en.pdf, σελ.41

²⁷ http://www.rae.gr/site/categories_new/about_rae/factsheets/2013/major/19072013.csp

μεταρρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικού. *«Further structural measures are being taken to reform the Greek electricity market. These include the liberalization (and full cost recovery) of end-user prices for low voltage customers, the entry of new companies in the generation market, and a comprehensive reform of the electricity market. Low-voltage end user prices have been completely liberalized as of 1 July 2013. Whilst there is political resistance to increase low voltage end-user prices, cost recovery-based electricity tariffs are needed to foster the entry of new generation companies in the market, to help the incumbent electricity company cope with liquidity tensions, and to reduce electricity costs for industry. On the other hand, the reform of the electricity market that is being introduced by RAE is a significant structural reform to foster competition and address distortions in the electricity market.»*²⁸ Ο πρώτος στόχος (η φιλελευθεροποίηση των τελικών καταναλωτών) επιτεύχθηκε πλήρως από την 1^η Ιουλίου του 2013. Το συγκεκριμένο μέτρο είναι καλό να διατηρηθεί από την κυβέρνηση καθώς θα ευνοήσει την είσοδο των νέων εταιρειών στην παραγωγή ενέργειας. Ακόμα, οι αλλαγές που θέλει να εισάγει η ΡΑΕ αποτελούν σημαντικές δομικές αλλαγές για την μεταρρύθμιση της αγοράς ενέργειας.

Την παρούσα περίοδο παρουσιάζεται μια επιτάχυνση για την ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ, βασισμένο σε σχέδιο εγκεκριμένο από την κυβέρνηση με στόχο μέχρι το 2016 να δημιουργηθεί μια εταιρεία παραγωγής καθετοποιημένη. *«The privatisation processes related to the energy sector are moving forward. The process for PPC has started (based on a plan approved by the Government) and by early 2016 it will lead to the creation of a new vertically-integrated generation company, to the complete unbundling of ADMIE, and to the sale of a significant (17%) quota of PPC by the State. The new electricity company will be granted around 30% of the generation capacity of the incumbent, taking into account decommissioning and new investments, whereby the exact list of production sites is being determined in consultation with the Commission services. The unbundling and certification process of DESFA has been completed. The successful sale of 66% of DESFA to SOCAR, will involve regulatory scrutiny, including recertification.»*²⁹ Όσον αφορά τον τομέα διανομής καυσίμων, αναμενόταν να υιοθετηθούν, μέχρι το τέλος του 2013, μέτρα για την κατάργηση των περιορισμών στον ανταγωνισμό που αφορά την διύλιση καυσίμων, τον ανταγωνισμό

²⁸ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp159_en.pdf, σελ.41

²⁹ ό.π., σελ.41

λιανικής και χονδρικής αγοράς καυσίμων, καθώς επίσης πρόκειται να καταργηθούν και οι περιορισμοί για την αποθήκευση και οι ελάχιστες απαιτήσεις κεφαλαίου για το άνοιγμα εταιρειών εμπορίας πετρελαίου.

Στην Τέταρτη Έκθεση Αξιολόγησης (Απρίλιος 2014) βλέπουμε ότι η Ελλάδα κατευθύνεται προς ένα πιο μοντέρνο μοντέλο αγοράς ενέργειας με την πραγματοποίηση δομικών αλλαγών στον τομέα της ενέργειας. *«Greece is finally moving to a more modern market model for energy through a fundamental transformation of its energy sector. This is urgently needed as the high cost of energy is affecting the competitiveness of the economy and the welfare of households. This is due to high import costs of primary energy (both oil and gas), but also to important distortions in the markets, which amplify the effects of high import costs. To deal with both immediate and long-term challenges in a coherent approach, the government has decided to adopt a package of reforms, designed to address in a structural manner the many distortions in the energy markets rather than simply compensating them, and create opportunities for the energy market to become a driver of growth for the Greek economy ».*³⁰ Αυτή η αλλαγή πορείας της Ελλάδας γίνεται με σκοπό την αναζωογόνηση της ενεργειακής αγοράς και είναι επείγουσα λόγω του υψηλού κόστους εισαγωγής ενέργειας από εξωτερικές πηγές (φυσικό αέριο και πετρέλαιο). Από αυτό, επηρεάζεται τόσο η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας όσο και η ευημερία των νοικοκυριών. Ενώ οι αρχές που διαχειρίζονται τους διάφορους τομείς της ενέργειας έχουν δημιουργήσει ένα σχέδιο, που φαίνεται αισιόδοξο, για την μεσοπρόθεσμη βελτίωση των προβλημάτων που υπάρχουν στην αγορά, στον τομέα του φυσικού αερίου δεν έχει παρατηρηθεί βελτίωση τα τελευταία χρόνια. Γι' αυτό το λόγο η κυβέρνηση αποφάσισε να εισάγει κάποιες δομικές αλλαγές, μερικές από αυτές τις αλλαγές που αναμένονται να γίνουν στον τομέα του ηλεκτρικού είναι ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ, μεταρρυθμίσεις στο σύστημα αγωγών που θα κάνουν το δίκτυο πιο μοντέρνο καθώς επίσης θα το φέρουν πιο κοντά με το μοντέλο- πρότυπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, στον τομέα του φυσικού αερίου δεν τίθεται το ζήτημα της «φιλελευθεροποίησης» του και ο διαχειριστής του παραμένει εξ ολοκλήρου ο ΔΕΠΑ. Στην αγορά φυσικού αερίου της Ελλάδας δεν υπάρχει ανταγωνισμός και αυτό

³⁰ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2014/pdf/ocp192_en.pdf, σελ.60

οφείλεται σε μία παρέκκλιση από την Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη. «*The gas market, on the other hand, has seen no progress in recent times, but the Government has now decided to introduce a fundamental reform. Greece enjoys a unique derogation from the Third Energy Package, applying to gas distribution and supply. The effect of this derogation has been the removal of the right for customers to choose their own supplier (eligibility), unless they are above an extremely high consumption threshold; and the segmentation of the distribution market in several regional companies (EPAs) that are granted the exclusive right to develop and exploit the gas distribution network in their area. As a result, there is no competition in the Greek gas market. The government has now decided to introduce key reforms already in the next few months, including by broadening the eligibility to all business gas consumers and with the separation of the network activities of the EPAs from their supply activities, to move to a regulated model for gas distribution networks. A detailed action plan has been published ahead of the completion of the review* ». ³¹ Η παρέκκλιση αυτή από την Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη, υποχρεώνει τους καταναλωτές να έχουν μόνο μία επιλογή για τον προμηθευτή φυσικού αερίου, καθιστώντας απαγορευτική έτσι την εξέλιξη του ανταγωνισμού στον τομέα. Η Κυβέρνηση με σκοπό την αλλαγή και την εξέλιξη του τομέα, εξελίσσει πρακτικές που θα επιτρέψουν στη χώρα να έχει περισσότερα οφέλη μέσω της διασύνδεσης με ξένες αγορές και την διαφοροποίηση στην προμήθεια φυσικού αερίου και από άλλους προμηθευτές. Αυτές οι αλλαγές θα έχουν σημαντικά οφέλη τόσο για την ίδια τη χώρα, όσο και για τους καταναλωτές.

Σχετικά με την κρίση ρευστότητας στην αγορά ενέργειας το πρόβλημα παραμένει άλυτο, αν και έγιναν προσπάθειες από την κυβέρνηση και την ΡΑΕ και τα έκτακτα δάνεια που είχαν εγκριθεί, έχουν κατατεθεί. «*In spite of the efforts by the Government and energy regulator RAE, the liquidity shortages in the energy markets remain largely unsolved. However, the amortization of the emergency loans granted in June 2012 by the Government to PPC and DEPA was completed in August 2013, and the Government is now committed to pay back all its significant arrears to PPC by June 2014*». ³²

Όσον αφορά τα προβλήματα χρηματοδότησης των έργων ΑΠΕ, έχει τεθεί σε προτεραιότητα η καταπολέμηση τους, με σχεδιασμό που θα γίνει με πιο δομικό

³¹ ό.π., σελ.60

³² http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2014/pdf/ocp192_en.pdf, σελ.60

τρόπο, ώστε να μπορέσουν να πραγματοποιηθούν. «*Financing problems in the renewable energy sources (RES) account designed to fund incentives for renewable energies are finally being addressed in a structural way. Following a substantial lowering of feed-in tariffs for new installations, the Parliament has approved legislation to revise the existing power purchasing contracts and achieve long-term sustainability of the RES account. The law includes a cap on new PV installation receiving incentives. A comprehensive cap is also expected to be introduced*». ³³ Η κυβέρνηση ενέκρινε την αναθεώρηση της υπάρχουσας αγοράς ΑΠΕ, ώστε να επιτευχθεί η βιωσιμότητα του λογαριασμού των ΑΠΕ. Μαζί με την αναμόρφωση της αγοράς ενέργειας, προχωράει και η ιδιωτικοποίηση του τομέα της ενέργειας. Στον τομέα των καυσίμων όπως είδαμε και στις προηγούμενες εκθέσεις υπάρχει μεγάλη εξέλιξη. Οι ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις για τις εταιρείες εμπορίας πετρελαίου αντικαταστάθηκαν με την δημιουργία ενός συστήματος εγγύησης. Ακόμα, προβλεπόταν έως τον Αύγουστο του 2014, να αλλάξει το σύστημα εισροών- εκροών σε όλη τη χώρα, και η εγκατάσταση ενός μη κερδοσκοπικού, ανεξάρτητου οργανισμού για την αποθήκευση των αποθεμάτων καυσίμων που θα λειτουργεί πλήρως έως τον Ιανουάριο του 2015.

2.2.1. Οι Εκθέσεις Αξιολόγησης των υπο-δόσεων του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής

Το Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, όπως παρατηρούμε, είναι μεγαλύτερο σε χρονική διάρκεια από το Πρώτο Πρόγραμμα, και αυτό εξηγείται και από το γεγονός ότι, το ύψος της συνολικής χρηματοδοτικής βοήθειας ήταν μεγαλύτερο. Η καταβολή των δόσεων της χρηματοδοτικής βοήθειας έγινε σταδιακά και υπήρξαν και υπο-δόσεις, οι οποίες αξιολογούνται και αυτές με πιο συνοπτικές εκθέσεις αξιολόγησης. Τα προ-απαιτούμενα για την καταβολή των υπο-δόσεων δεν αφορούσαν πάντα ζητήματα σχετικά με την ενέργεια, αλλά μπορούμε να παρατηρήσουμε ορισμένες μεταρρυθμίσεις.

Η Έκθεση Αξιολόγησης για την εκταμίευση της πρώτης υπο-δόσης, πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2013. «*The adjustment of end-user energy prices for low voltage customers (i.e. households and small commercial users) has*

³³ ό.π., σελ.60

also been undertaken as required under the Memorandum of Understanding. The required Ministerial Decision of 11 January was issued according to which electricity prices for low voltage users are adjusted, retroactively from 1st January 2013, in order to phase out by June 2013 all regulated electricity prices. The Regulatory Authority for Energy (RAE) gave its positive opinion to this adjustment. This is the first part of the needed adjustment as decided by the Minister of Energy and agreed by RAE. A further revision of the end-user prices for low voltage customers, following a recommendation by the RAE, should take place again at the end of March, effective 1st May 2013, with a view to fully liberalizing electricity prices on 1 July 2013. The RES special levy is a charge paid by consumers through the electricity bill to sustain the renewable energy in Greece, through financing the feed-in tariffs for producers of renewables. On 10 January, the Energy Regulator published a decision which adjusted the RES special levy by fixing the energy consumer surcharges for the first half of 2013, as required by the MoU. »³⁴ Από τις κύριες μεταρρυθμίσεις που έγιναν και αφορούσαν τον τομέα της ενέργειας, είναι η προσαρμογή των τιμών του τελικού χρήστη ηλεκτρικής ενέργειας και συγκεκριμένα για καταναλωτές χαμηλής τάσης. Η συγκεκριμένη αλλαγή ήταν απαραίτητη προϋπόθεση και στο Μνημόνιο Συνεννόησης, και για να γίνει προσαρμογή υπήρξε και η σύμφωνη γνώμη της ΡΑΕ. Ακόμα, υιοθετήθηκε και η προσαρμογή του ειδικού φόρου για τις ΑΠΕ, ένα ειδικό τέλος που υπάρχει στους λογαριασμούς της ΔΕΗ των καταναλωτών για την χρηματοδότηση των έργων ΑΠΕ.

Οι δύο επόμενες εκθέσεις για τις υπο-δόσεις ακολούθησαν, τον Φεβρουάριο³⁵ και έπειτα τον Μάρτιο³⁶ του 2013. Στις εκθέσεις δεν παρατηρείται κάποια καινούργια μεταρρύθμιση ούτε και κάποια εξέλιξη στον τομέα της ενέργειας. Η μεταρρύθμιση που παρακολουθείται είναι η προσαρμογή των τελικών τιμών των καταναλωτών ενέργειας, καθώς επίσης και των ειδικών τελών για την χρηματοδότηση του λογαριασμού ΑΠΕ.

³⁴ http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/reportcompliance-disbursement-012013_en.pdf

³⁵ ό.π.

³⁶

http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/reportcompliance-disbursement-032013_el.pdf

Η Τέταρτη Έκθεση Αξιολόγησης που ακολούθησε για την εκταμίευση της υπο-δόσης του Ιουνίου το 2013, έδειξε πως μια ουσιαστική εξέλιξη στην πραγματοποίηση του έργου. Αρχικά, εγκρίθηκε από την Επιτροπή το προσχέδιο που σχεδιάστηκε από το Υπουργείο Ενέργειας. Με τη σειρά της η Επιτροπή αναμένεται να τροφοδοτήσει με τα σχόλια της το Υπουργείο, ώστε να εφαρμοστεί το σχέδιο από τις Αρχές. Στην επόμενη έκθεση αξιολόγησης που ακολούθησε για την εκταμίευση της υπο-δόσης του Δεκεμβρίου, δεν υπήρξα κάποια αναφορά στις ενεργειακές πολιτικές και στους στόχους για αλλαγές στον τομέα της ενέργειας.³⁷ Το ίδιο ισχύει και για την έκθεση αξιολόγησης για την εκταμίευση της επόμενης υπο-δόσης, τον Ιούλιο του 2014.³⁸

Η τελευταία έκθεση αξιολόγησης τον Αύγουστο του 2014, γράφτηκε για την αξιολόγηση της τρίτης υπο-δόσης της τέταρτης έκθεσης αξιολόγησης. Συνοπτικά, οι βασικοί στόχοι που έπρεπε να ολοκληρωθούν μέχρι το τέλος του Ιουνίου του 2014 ήταν η υιοθέτηση της νέας νομοθεσία για τη ΔΕΗ και εκκαθάριση των καθυστερημένων οφειλών της κυβέρνησης. Η μεγαλύτερη μεταρρύθμιση στον τομέα της ενέργειας ήταν η υιοθέτηση νόμου για την δημιουργία και την ιδιωτικοποίηση της μικρής ΔΕΗ. Μέχρι την τελική μεταρρύθμιση της ΔΕΗ ισχύουν δύο προϋποθέσεις, πρώτον ότι δεν θα γίνουν απολύσεις και θα διατηρηθεί το υπάρχον προσωπικό και δεύτερον, ότι θα διατηρηθεί το ελάχιστο ύψος των τιμών.

2.2.2. Απολογισμός του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής.

Στην διάρκεια του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, τα ζητήματα στον τομέα της ενέργειας δεν ήταν τελείως διαφορετικά από αυτά που υπήρχαν και στο Πρώτο Πρόγραμμα. Αρχικά, το ζήτημα που συνεχίζει να προβληματίζει την κυβέρνηση είναι η ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ και οι μεταρρυθμίσεις που πρέπει να γίνουν πριν αυτή πραγματοποιηθεί. Μία από αυτές τις μεταρρυθμίσεις είναι η αποσυμφόρηση των δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού

³⁷http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/reportcompliance-disbursement-122013_en.pdf

³⁸

http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/reportcompliance-disbursement-072014_en.pdf

αερίου, με την προσθήκη και άλλων διαχειριστών στον τομέα δικτύου μεταφοράς. Ακόμα, αυτό που αναμενόταν και από το Πρώτο Πρόγραμμα, ήταν η απελευθέρωση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και η διάθεση των λιγνιτικών κοιτασμάτων και σε άλλους παραγωγούς εκτός από την ΔΕΗ, ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα στον συγκεκριμένο τομέα και οικονομική ανάπτυξη. Ακόμα, βρίσκεται σε προτεραιότητα η λήψη μέτρων για την ελευθεροποίηση του τομέα της ενέργειας, καθώς η πραγματοποίηση της ιδιωτικοποίησης της ΔΕΗ είναι καθοδόν. Σ' αυτό το σημείο δεν είναι αναγκαίος μόνο ο σωστός σχεδιασμός για να πραγματοποιηθεί η ιδιωτικοποίηση, αλλά όπως επαναλαμβάνεται συχνά, χρειάζεται να δείξει η κυβέρνηση αποφασιστικότητα και επιτάχυνση στην εφαρμογή των πολιτικών.

Στο Δεύτερο Πρόγραμμα συνεχίζεται η πραγματοποίηση της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης. Η κυβέρνηση με την υιοθέτηση του νόμου 4001/2011, κατάφερε να επιτύχει την αποσυμφόρηση του δικτύου διαχείρισης ηλεκτρικής ενέργειας και την πιστοποίηση του δικτύου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αντίθετα, η αποσυμφόρηση του δικτύου κατανομής φυσικού αερίου έχει καθυστερήσει και γι' αυτό το λόγο αποφασίστηκε μια μεταρρύθμιση της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης που επιτρέπει αυτή την παρέκκλιση για την Ελλάδα.

Παράλληλα, τα προβλήματα ρευστότητας στον λογαριασμό της ΔΕΗ συνεχίζουν να υπάρχουν, και είναι πολύ δύσκολο να ξεπεραστούν άμεσα καθώς εκτός από την χρηματοδοτική στήριξη, χρειάζεται σχεδιασμός και έρευνα για την εύρεση των κατάλληλων πολιτικών, με τα οποία θα διασφαλιστεί η επάρκεια ρευστότητας. Ακόμα, ένας τρόπος για την αντιμετώπιση του προβλήματος της ρευστότητας είναι να γίνει η μεταρρύθμιση της τιμολόγησης των καταναλωτών και να θεσπιστεί άλλη τιμολογιακή πολιτική για τις οικονομικά ευάλωτες ομάδες πολιτών. Προβλήματα χρηματοδότησης υπάρχουν επίσης, και στον λογαριασμό των έργων ΑΠΕ, καθώς παρουσιάζονται προβλήματα οικονομικής φύσης για την πραγματοποίησή τους.

Παρατηρούμε, πως και στο τέλος του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής έχει παρακαμφθεί η επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της χώρας. Ένας έμμεσος τρόπος για να φανεί το ενδιαφέρον της επίτευξης της προστασίας του περιβάλλοντος, σε συνδυασμό πάντα με την οικονομική αναδιάρθρωση της χώρας, θα ήταν η εξέλιξη των ΑΠΕ και η χρήση τους, με σκοπό να γίνει η παραγωγή ενέργειας στη χώρα μας βιώσιμη και επικερδής. Αυτό δικαιολογείται και από το γεγονός ότι οι

εγκαταστάσεις ΑΠΕ στη χώρα μας είναι δυνατό να αποπληρώσουν το κόστος της κατασκευής τους σε σύντομο χρονικό διάστημα και να ωφελούν την οικονομία της χώρας και το περιβάλλον.

B' Μέρος

3. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εισαγωγή

Στο παραπάνω κείμενο αναφέρθηκαν ορισμένοι όροι και προϋποθέσεις σχετικά με την πολιτική της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι παρουσιάστηκαν στα Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής καθώς και η ανάγκη να προσαρμοστούν και να τηρηθούν πιο σωστά. Για να υπάρξει μια καλύτερη κατανόηση των κινήτρων και των σκοπών της κάθε πολιτικής, είναι ωφέλιμο να εξετάσουμε ποιες νομοθεσίες ισχύουν σε εθνικό επίπεδο και τι σε κοινοτικό επίπεδο, ώστε να κατανοήσουμε ποια περιβαλλοντικά προβλήματα υπάρχουν και πως αντιμετωπίζονται σε κάθε περίπτωση.

Δυστυχώς στις μέρες μας η περιβαλλοντική πολιτική δεν ξεκινάει με το σκεπτικό της πρόληψης για την προστασία και την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος, αλλά από την ύπαρξη περιβαλλοντικών προβλημάτων. Δηλαδή, η πιο εντατική ενασχόληση με ζητήματα περιβαλλοντικής πολιτικής ξεκίνησε αφού είχαν εμφανιστεί ορισμένα περιβαλλοντικά προβλήματα και ιδιαίτερα όταν αυτά σχετίζονταν με την οικονομική ανάπτυξη. Η ύπαρξη περιβαλλοντικών ζητημάτων ήταν η κινητήρια δύναμη για την ενασχόληση με την πιο ενταταμένη ενασχόληση με την περιβαλλοντική πολιτική. Σήμερα, οι πολιτικές που αφορούν το περιβάλλον έχουν ως κοινή συνισταμένη της επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης και της βιωσιμότητας, όροι που σχετίζονται με το περιβάλλον αλλά και με την κοινωνία και την οικονομία.

Η εξέλιξη του δικαίου για το περιβάλλον ξεκίνησε από την δεκαετία του 1970, οπότε η υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξελισσόταν με πολύ γρήγορους ρυθμούς και είχε ευαισθητοποιηθεί αρκετά και η κοινή γνώμη, καθώς πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα είχαν εμφανές αντίκτυπο στην ζωή του ανθρώπου. Το σημαντικότερο είναι ότι έγινε αντιληπτό σε διεθνές επίπεδο ότι η κυριότερη αιτία της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι η οικονομική ανάπτυξη και γενικότερα η ανθρώπινη δραστηριότητα. Σταδιακά λοιπόν εισήχθη στο Κοινοτικό Δίκαιο διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς επίσης στο ελληνικό Σύνταγμα το 1975 εισήχθη η πρώτη διάταξη για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η έννοια της βιωσιμότητας και της αειφορίας συνδέεται με την περιβαλλοντική πολιτική, από το άρθρο 2, της Συνθήκης του Μάαστριχτ, στο οποίο ορίζεται ως κύρια αποστολή της Συνθήκης η αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων. Ο όρος βιωσιμότητα αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη και είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το περιβάλλον ως οικοσύστημα και είναι η δυνατότητα να αναπτύσσεται μια κοινωνία χωρίς να προκαλεί την εξάντληση των βασικών πόρων και υλών, έχοντας υπόψη και την επιβίωση των μελλοντικών γενεών.³⁹ Η αειφόρος ή αλλιώς η βιώσιμη ανάπτυξη, έχει ερευνηθεί και χρησιμοποιείται πλέον από ειδικούς στο management, και αντιπροσωπεύει την ανθρώπινη ανάπτυξη με δίκαιο και συνεκτικό τρόπο. Δηλαδή, με τρόπο που θα οδηγήσει στην ανάπτυξη και την εξέλιξη της κοινωνίας, καθώς επίσης και των μελλοντικών γενεών της.

Είναι πολύ σημαντικό στις παραπάνω έννοιες να βασίζεται η πολιτική του περιβάλλοντος σε μία χώρα. Σαφώς και δεν μπορούμε να παραλείψουμε την έννοια της οικολογίας, αλλά δυστυχώς μόνη της δεν είναι αρκετή για να ωθήσει την δημιουργία ενός σχεδίου πολιτικής για το περιβάλλον. Με τις έννοιες τις βιωσιμότητας και της αειφόρου ανάπτυξης λοιπόν, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η χώρα μας χαράζουν την πολιτική του περιβάλλοντος και την ενεργειακή τους πολιτική. Παρακάτω θα δούμε το ελληνικό πλαίσιο περιβαλλοντικής πολιτικής και το ευρωπαϊκό, και τη νομοθεσία που κατοχυρώνει την ορθή τήρηση και εφαρμογή τους.

³⁹ ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ, Σωτήρης, Διαχείριση του Περιβάλλοντος. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη, 2003

3.1. Η Περιβαλλοντική Πολιτική της Ελλάδας

Η Ελλάδα είναι από τις λίγες χώρες που κατοχυρώνει στο Σύνταγμα της, την προστασία του περιβάλλοντος. Για να κατανοήσουμε το πλαίσιο εφαρμογής του δικαίου του περιβάλλοντος, πρέπει να γίνει κατανοητός ο ορισμός της έννοιας «περιβάλλον». Περιβάλλον, είναι αρχικά το φυσικό περιβάλλον, δηλαδή τα φυσικά τοπία, τα βουνά, τα δάση, οι λίμνες και όλα τα φυσικά οικοσυστήματα που υπάρχουν τριγύρω τους. Ακόμα, στην έννοια του περιβάλλοντος συμπεριλαμβάνεται και το ανθρώπινο περιβάλλον, δηλαδή όλες τα περιβάλλοντα στα οποία εξελίσσεται και αναπτύσσεται ο άνθρωπος και συμπεριλαμβάνονται όλες οι πτυχές της ανθρώπινης ζωής, όπως η υγεία, η ποιότητα ζωής, κ.λπ., και αλληλοεπιδρούν με το φυσικό περιβάλλον. Το φυσικό περιβάλλον της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από έναν μεγάλο φυσικό πλούτο και έναν υψηλό βαθμό βιοποικιλότητας, καθώς επίσης και από ένα γρήγορα αναπτυσσόμενο αστικό περιβάλλον. Σε κάθε ένα από αυτά τα επίπεδα του περιβάλλοντος της χώρας η περιβαλλοντική υποβάθμιση είναι εμφανής και η ανάγκη λήψης μέτρων και πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος είναι επιτακτική.

Ο πυρήνας του δικαίου του περιβάλλοντος της Ελλάδας είναι το άρθρο 24 του ελληνικού Συντάγματος. Σύμφωνα με το άρθρο 24 του Συντάγματος, παράγραφος 1, «Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας.» (Σύνταγμα της Ελλάδος, Άρθρο 24: Προστασία του Περιβάλλοντος). Από το παραπάνω μέρος του άρθρου 24, φαίνεται η ρητή υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα και πολιτικές για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς επίσης και το αναφαίρετο δικαίωμα των πολιτών να απολαμβάνουν ένα υγιές περιβάλλον, στο οποίο ζουν. Στο επίκεντρο των διατάξεων του άρθρου, ως αντικείμενο που χρίζει προστασίας ορίζεται το φυσικό περιβάλλον της χώρας, δηλαδή τα δάση, οι δασικές εκτάσεις και γενικότερα όλα τα επιμέρους οικοσυστήματα που απαρτίζουν τον φυσικό πλούτο της χώρας. Πολλά από τα επιμέρους οικοσυστήματα της χώρας είναι ταυτόχρονα και πηγές πρώτων υλών οπότε πρέπει να υπάρχουν όρια στην εκμετάλλευσή τους και να διασφαλίζεται η προστασία τους.

Ακόμα, στο άρθρο 24, αναφέρεται και η ανάπτυξη στο πλαίσιο της επίτευξης αειφορίας, βάσει της οποίας πρέπει να σχεδιάζονται οι πολιτικές για το περιβάλλον.

Πρόκειται για μια άλλη πτυχή του περιβάλλοντος, του οικιστικού περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσεται και κατοικεί ο άνθρωπος. Η αειφορία ή και βιωσιμότητα, είναι, «η διαδικασία επιτεύξεως της ανθρώπινης ανάπτυξης με ένα μη-εκλεκτικό, συνεκτικό, δίκαιο, συνετό και σίγουρο τρόπο.» (Σ. Καρβούνης, Διαχείριση του Περιβάλλοντος). Πιο απλά, είναι η ανάπτυξη της ανθρώπινης ζωής με τρόπο που να μην εξαντλεί την φέρουσα ικανότητα του περιβάλλοντος, και με στόχο πάντα να μην υπονομεύεται η ευημερία των μελλοντικών γενεών, από την εξάντληση των πόρων του φυσικού οικοσυστήματος. Το στοιχείο της αειφορίας είναι κάτι που πρέπει να διασφαλίζεται σε κάθε επίπεδο της ανθρώπινης ανάπτυξης, η οποία είναι πάντα συνδεδεμένη και έχει αντίκτυπο με διάφορους τρόπους με το φυσικό περιβάλλον.

Ακόμα, στις υπόλοιπες παραγράφους του άρθρου 24, αναφέρεται και ο χωροταξικός προγραμματισμός για την αναδιάρθρωση της χώρας, γιατί και το πολεοδομικό περιβάλλον της χώρας είναι ένα κομμάτι εξίσου σημαντικό για την περιβαλλοντική πολιτική της χώρας. Στόχος του Συντάγματος είναι με τον αστικό σχεδιασμό και την χωροταξία, να διαμορφωθεί ένα αστικό περιβάλλον που θα βελτιώνει τη ζωή των πολιτών, μέσω της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης. Η χωροταξία έχει ως στόχο την ρύθμιση και οργάνωση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με τα πλεονεκτήματα που προσφέρει το εκάστοτε περιβάλλον. Με την αναμόρφωση του αστικού περιβάλλοντος, θα γίνει μια προσπάθεια να περιοριστεί η ανάπτυξη των πόλεων που γίνεται εις βάρος του περιβάλλοντος και της πράσινης ανάπτυξης. Επίσης, από το άρθρο 24, προκύπτει και η προστασία του πολιτισμικού μας περιβάλλοντος, των χώρων στους οποίους υπάρχουν τα αρχαιότερα ιστορικά μνημεία της χώρας μας, και αποτελούν ένα ιδιαίτερο οικοσύστημα που είναι πολύ σημαντικό να προστατευτεί.

Πολύ σημαντικό έργο για την προστασία του περιβάλλοντος επιτελεί και το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Βασικός στόχος του Υπουργείου είναι η προστασία του περιβάλλοντος και το έργο της είναι αφιερωμένο στους διάφορους τομείς που υπάρχει ανάγκη για προστασία και στρατηγικό σχεδιασμό για την ανάπτυξη έργων που θα την εξασφαλίζουν. Σύμφωνα με τους 4 πυλώνες, στους οποίους στηρίζονται οι στρατηγικοί στόχοι του υπουργείου έχουν να κάνουν: 1. με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, 2. με την προστασία και διαχείριση των φυσικών πόρων, 3. με την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και 4. με

την ενίσχυση των μηχανισμών και θεσμών περιβαλλοντικής διακυβέρνησης.⁴⁰ Το Υπουργείο έχει υπό την λειτουργία του επιμέρους τμήματα, με τα οποία μπορεί να επιτελεί το έργο της σε διάφορους τομείς που σχετίζονται με το περιβάλλον, την διαχείριση των πόρων του και την επίλυση των διαφόρων προβλημάτων που προκύπτουν.

Στο περιβαλλοντικό δίκαιο της Ελλάδας, έχει διεισδύσει σε σημαντικό επίπεδο το Κοινοτικό δίκαιο περιβάλλοντος. Το δίκαιο της ΕΕ, αποτελεί μορφή πρωτογενούς δικαίου για τις χώρες-μέλη της, και υπερισχύει του εθνικού δικαίου. Παρατηρείται, λοιπόν, να υπάρχει εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας, με τους κανόνες της κοινοτικής νομοθεσίας. Ενδεικτικά, θα αναφερθούν ορισμένες οδηγίες, με τις οποίες έχει εναρμονιστεί το δίκαιο της Ελλάδας. Με την οδηγία 85/337 ΕΟΚ, ορίζεται η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, με σκοπό την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον που επιφέρει η πραγματοποίηση σχεδίων δημόσιων ή ιδιωτικών έργων. Με την οδηγία αυτή, γίνει εφαρμογή της αρχής της πρόληψης, με τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό των έργων και έτσι ο κρατικοί μηχανισμοί δεσμεύονται να λάβουν υπόψη τις επιπτώσεις των σχεδίων των έργων στο περιβάλλον και να δράσουν ανάλογα. Επίσης, με την Σύμβαση Aarhus για την πρόσβαση σε πληροφορίες, στην συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, η οποία κυρώθηκε στη χώρα μας με τον νόμο 3422/12-12-2005(ΦΕΚ Α' 303/13.12.2005), διευρύνεται το δικαίωμα πληροφόρησης στα περιβαλλοντικά ζητήματα και αφορά πλέον και τους πολίτες. Εκτός από τις παρούσες οδηγίες και άλλες πολλές που έχουν μεταφερθεί στην ελληνική νομοθεσία, η Ελλάδα στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής της πολιτικής συμμετέχει σε προγράμματα δράσης, σε διεθνείς συμβάσεις, στην πραγματοποίηση κοινών σχεδίων και έργων με άλλες χώρες, σε συμφωνία με την νομοθεσία και τις πολιτικές του δικαίου της Ένωσης.

Ο τομέας της ηλεκτρικής ενέργειας είναι ένας από τους σημαντικότερους τομείς παραγωγής ενέργειας στην Ελλάδα, γιατί είναι ένας τομέας ιδιαίτερα εξελιγμένος, στον οποίο απασχολείται ένα μεγάλο ανθρώπινο δυναμικό. Αρχικά, έχουν πραγματοποιηθεί πολλά έργα και συνεχίζουν να πραγματοποιούνται και να σχεδιάζονται έργα για την παραγωγή ηλεκτρικού. Επίσης, η Ελλάδα μπορεί και προμηθεύεται από δικές της πηγές, πρώτες ύλες για την παραγωγή ηλεκτρικού. Αυτό

⁴⁰ <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=230&language=el-GR>

που παρατηρήσαμε όμως, στα Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής είναι η ανάγκη να απελευθερωθεί η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και να ανοίξει η συμμετοχή και άλλων παραγωγών σ' αυτή. Βέβαια, με τον Νόμο 2773 της 22^{ας} /12/1999, είχαν εισαχθεί καινοτομίες για την αγορά ενέργειας στην Ελλάδα.⁴¹

Ακόμα, για την υποστήριξη του έργου του Υ.Π.ΕΚ.Α. υπάρχει και η Ειδική Γραμματεία Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Η αρμοδιότητα της υπηρεσίας επιθεώρησης είναι η επίβλεψη, ο συντονισμός και η παρακολούθηση για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής και ενεργειακής πολιτικής σε όλα τα επίπεδα διοίκησης (κεντρικό, περιφερειακό, νομαρχιακό, Ο.Τ.Α.). Οι αρμόδιες υπηρεσίες με ελέγχους που διενεργούν έχουν την ευθύνη να αδειοδοτούν έργα που πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις και σε άλλες περιπτώσεις επιβάλλουν πρόστιμα με κύριο σκοπό την αποκατάσταση του συστήματος λειτουργίας, ώστε να πληρεί τα χαρακτηριστικά που να κάνουν την επιχείρηση φιλική προς το περιβάλλον. Ακόμα, η Ενεργειακή Επιθεώρηση έχει ως αντικείμενο τον έλεγχο και την ενεργειακή επιθεώρηση των κτιρίων και γι' αυτό το σκοπό έχει θεσμοθετηθεί η δημιουργία των Τμημάτων Επιθεώρησης Ενέργειας ΒΕ και ΝΕ⁴². Η μελέτη των κτιρίων για την ορθολογική χρήση ενέργειας είναι πολύ σημαντική στην Ελλάδα, γιατί τα κτίρια καταναλώνουν το 1/3 της παραγόμενης ενέργειας και ο τομέας θεωρείται ο πιο «σπάταλος» ενεργειακά σε ολόκληρη την Ευρώπη. Σκοπός, λοιπόν της μελέτης είναι να βρεθούν τρόποι εξοικονόμησης ενέργειας και η ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων. Τέλος, στον τομέα της επιθεώρησης βρίσκονται και οι επιθεωρητές δόμησης, οι οποίοι μετά από έλεγχο δίνουν άδεια για την κατασκευή έργων.⁴³

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που την χαρακτηρίζει η πλούσια βιοποικιλότητα της λόγω των πολλών διαφορετικών τοπίων που διαθέτει. Η βιοποικιλότητα υπάρχει στα διάφορα επίπεδα οργάνωση της ζωής, δηλαδή σε περιοχές κοντά σε αστικά κέντρα, αλλά και σε περιοχές πιο απομακρυσμένες κοντά στην ύπαιθρο της χώρας. Η βιοποικιλότητα, είναι το σύνολο των φυτών, των ζώων αλλά και το ίδιο το περιβάλλον ως τοπίο, που υπάρχουν και ζουν σε μία περιοχή ή χώρα. Οι κίνδυνοι για την διαταραχή της βιοποικιλότητας είναι πολλοί και σχετίζονται άμεσα με πολλά από τα ήδη υπάρχοντα περιβαλλοντικά προβλήματα. Για την παρακολούθηση και τη

⁴¹ <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=276&language=el-GR>

⁴² <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=daOy23LodSY%3d&tabid=506&language=el-GR>

⁴³ ό.π.

προστασία της βιοποικιλότητας έχει συσταθεί, με την Υπουργική Απόφαση 33318/3028/1998, (ΦΕΚ 1289 Β'28-12-1998- άρθρο 5), η Επιτροπή «Φύση 2000». Το έργο της Επιτροπής «Φύση 2000», αφορά τον έλεγχο και την τήρηση των νομοθεσιών των διατάξεων της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, για τα οικοσυστήματα, η οποία αφορά τα οικοσυστήματα που είναι μέλος στο δίκτυο «Natura 2000». Λόγω του υψηλού επιπέδου βιοποικιλότητας στην Ελλάδα, αλλά και στον ευρύτερο χώρο που την περιβάλλει, συντάχθηκε το 2014, η Εθνική Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα της Ελλάδας, με σκοπό να υλοποιήσει και να εξετάσει τις στρατηγικές και το νομικό πλαίσιο που διέπει την προστασία της βιοποικιλότητας.

Όπως παρατηρούμε, η Ελλάδα έχει μεριμνήσει, τουλάχιστον θεσμικά να κατοχυρώσει την προστασία του περιβάλλοντος της. Γι'αυτό τον σκοπό, έχει δημιουργήσει διαφορετικά τμήματα, ανάλογα με το είδος του προβλήματος το οποίο καλείτε να αντιμετωπίσει, τα οποία επιτελούν σε γενικές γραμμές ένα καλό έργο, αν αναλογιστούμε κιόλας ότι λόγω της τωρινής κατάστασης, υπάρχει δυσλειτουργία στην στελέχωση των τμημάτων με προσωπικό. Παρόλα αυτά, ορισμένα περιβαλλοντικά προβλήματα συνεχίζουν να διογκώνονται και δείχνουν την άμεση ανάγκη για την χρήση επιπλέον μέτρων και διαδικασιών.

3.1.1. Τα Περιβαλλοντικά Προβλήματα της Ελλάδας.

Η Ελλάδα, όπως κάθε ευρωπαϊκή χώρα, αντιμετωπίζει κάποια περιβαλλοντικά προβλήματα, η αντιμετώπιση των οποίων επιβάλλεται, εκτός από το εθνικό δίκαιο και από το πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ. Η Ελλάδα ως μέλος της ΕΕ, συμμετέχει σε προγράμματα και δράσεις που αφορούν την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων που είναι κοινά και με άλλα κράτη μέλη της ένωσης. Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα είναι η κλιματική αλλαγή και είναι ένα πρόβλημα που προκαλείται από την παραγωγή και την κατανάλωση ενέργειας. Η κλιματική αλλαγή προκαλείται από την εκπομπή ρύπων που προκαλούνται από την χρήση καυσίμων, από την εξόρυξη ορυκτών και γενικά από πολλές ανθρώπινες δραστηριότητες. Οι πολλές και σοβαρές επιπτώσεις της μεταβολής του κλίματος, έχουν κάνει την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής προτεραιότητα για την κυβέρνηση.

Η κλιματική αλλαγή και οι εκπομπές αέριων ρύπων είναι προβλήματα που εντοπίζονται στις πόλεις κυρίως, και οφείλονται στην συσσώρευση του κόσμου και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο κέντρο. Αυτό σημαίνει πως για την αντιμετώπιση του προβλήματος, δεν φτάνουν μόνο οι πολιτικές αντιμετώπισης, αλλά πρέπει να αλλάξει η συμπεριφορά των πολιτών και ο τρόπος ζωής τους γενικότερα. Ακόμα, πρέπει να αναπτυχθούν και άλλοι τρόποι παραγωγής ενέργειας, που να προωθούν την βιώσιμη ανάπτυξη της κοινωνίας.

Όπως παρατηρήσαμε από την εξέταση των Προγραμμάτων Οικονομικής Προσαρμογής, ανάμεσα στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις για την αναπροσαρμογή το χρέους της χώρας, δεν υπάρχει ξεκάθαρη πρόβλεψη για μεταρρυθμίσεις σχετικές με την επίτευξη περιβαλλοντικών στόχων. Αυτό δεν προκαλεί εντύπωση, καθώς οι βασικοί στόχοι για την αναπροσαρμογή της χώρας αφορούσαν τον τραπεζικό και τον χρηματοπιστωτικό τομέα και πιο γενικά όλους του τομείς που μπορούν να επιφέρουν έσοδα στην χώρα. Ο τομέας της περιβαλλοντικής πολιτικής δυστυχώς, δεν είναι ένας τομέας που μπορεί να επιφέρει πολλά έσοδα στη χώρα. Εξάιρεση αποτελεί ο τομέας της ενέργειας, αφού με τη σωστή διαχείριση μπορεί να αποτελεί σημαντική πηγή εσόδων ιδιαίτερα αν διασφαλιστεί η αυτάρκεια της στην προμήθεια ενέργειας και αποκατασταθεί η κρίση ρευστότητας στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας.

Η παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα ανήκει, όπως είδαμε και παραπάνω, κυρίως στην Δ.Ε.Η., η οποία είναι υπεύθυνη για την παραγωγή και την προμήθεια της ενέργειας σε όλη την επικράτεια της χώρας. Στην κατοχή της βρίσκεται το 68% της ισχύς της παραγόμενης ενέργειας, η οποία προέρχεται κυρίως από λιγνιτικούς, υδροηλεκτρικούς και πετρελαϊκούς σταθμούς, καθώς επίσης από σταθμούς φυσικού αερίου και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Το μεγαλύτερο ποσοστό της ενέργειας παράγεται από τους λιγνιτικούς και τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς, οι οποίοι δημιουργούν πολλά προβλήματα στο περιβάλλον, και καταστρέφουν το περιβαλλοντικό τοπίο στο οποίο βρίσκονται οι εγκαταστάσεις. Για την καλύτερη κατανόηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων που δημιουργούνται από την λειτουργία ενός λιγνιτικού σταθμού παραγωγής ενέργειας θα εξετάσουμε την πραγματοποίηση του έργου Πτολεμαΐδα V, η κατασκευή του οποίου επιβάλλεται από τα Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής.

Η κατασκευή του έργου Πτολεμαΐδα V που έχει εγκριθεί προ πολλού και πρόκειται να γίνει ένα από τα μεγαλύτερα έργα της Δ.Ε.Η.. Το κόστος κατασκευής του έργου είναι 1,4 εκατομμύρια δις ευρώ, ένα ποσό αρκετά υψηλό αν λάβουμε υπόψη την κρίση ρευστότητας που ταλαιπωρεί την εταιρεία και την οικονομική κατάσταση της χώρας την παρούσα περίοδο. Με την κατασκευή της λιγνιτικής μονάδας Πτολεμαΐδα V, εκτός του ότι αναμένεται να καλυφθούν πολλές θέσεις εργασίας από μόνιμο και από έκτακτο προσωπικό, η περιβαλλοντική απόδοση του έργου θα είναι πολύ καλύτερη καθώς θα γίνεται μικρότερη χρήση λιγνίτη και συνεπώς θα υπάρξει και μείωση των εκπομπών ρύπων. Το έργο αυτό, σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους τρόπους παραγωγής ενέργειας αναμένεται να συμπληρώσει τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ελλάδας. Αυτό που προβληματίζει σχετικά με την πραγματοποίηση του έργου είναι το ύψος των τελών που υποβάλλει με νέο νόμο η Ε.Ε. με τη νέα αντιρρυπαντική νομοθεσία που εξελίσσει και πρόκειται να επιβάλλει υψηλούς φόρους και πρόστιμα. Άλλωστε, το ήδη υπάρχον σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αέριων ρύπων της Ε.Ε., ορίζει σταδιακή γραμμική μείωση της ποσότητας των δικαιωμάτων εκπομπών για όλη την Ε.Ε. από το 2013. Ακόμα, μια πρόσφατη απόφαση για την καταδίκη της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ολλανδίας που αφορά την πολιτική της για την μείωση των εκπομπών ρύπων της, πρέπει να κάνει κάθε κυβέρνηση να αναρωτηθεί και να επανεξετάσει την περιβαλλοντική της πολιτική, αφού πλέον λαμβάνονται αυστηρές αποφάσεις για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

3.2. Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ασκεί την νομοθετική της πολιτική σχετικά με την πολιτική του περιβάλλοντος με τρόπο δεσμευτικό για όλα τα κράτη μέλη και δεσμεύει με πολιτικές και δράσεις πολλούς τομείς που σχετίζονται με περιβαλλοντικά προβλήματα. Βασικά, το κοινοτικό δίκαιο του περιβάλλοντος εξελίσσεται ανάμεσα σε δύο σημαντικές αντίρροπες τάσεις. Από την μία πλευρά, το περιβάλλον θεωρείται ως αγαθό της κοινοτικής έννομης τάξης, και προστατεύεται με κοινά μέτρα, ίσα για κάθε κράτος μέλος που ορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης. Από την άλλη πλευρά, η προστασία του περιβάλλοντος, διαφέρει σε κάθε κράτος, και η ευθύνη της προστασίας του βρίσκεται στην ευθύνη του εθνικού δικαστή. Εφόσον, έχει

αναγνωριστεί και από τις δύο πλευρές, η ανάγκη για την προστασία του περιβάλλοντος για την διασφάλιση της ανθρώπινης ζωής και όχι μόνο, η διασφάλιση του δικαίου του περιβάλλοντος είναι ένα αυτόνομο κομμάτι της έννομης τάξης.

Η Νομική Βάση για την περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης είναι τα άρθρα 11, 191 και 193 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Αρχικά, στις ιδρυτικές συνθήκες της ΕΕ δεν υπήρχαν σαφείς αναφορές για την προστασία του περιβάλλοντος, αργότερα όμως, εξαιτίας της δημιουργίας περιβαλλοντικών προβλημάτων που ξεπερνούσαν τα σύνορα κάθε κράτους μέλους, δημιουργήθηκε η επιτακτική ανάγκη για εντατικότερη ενασχόληση με τα περιβαλλοντικά ζητήματα και πλέον η περιβαλλοντική πολιτική εκτείνεται σε πολλούς διαφορετικούς τομείς πολιτικής. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης προσαρμόστηκε σταδιακά στην κοινοτική έννομη τάξη, με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1987, με την Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 και με την Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1999. Όπως καθιερώθηκε από την Συνθήκη του Άμστερνταμ, το 1999, η ΕΕ μπορεί να εισάγει σε όλες τις τομεακές πολιτικές της, την προστασία του περιβάλλοντος και την βιώσιμη ανάπτυξη. Οι βασικές αρχές στις οποίες στηρίζεται η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι οι εξής: 1.η αρχή της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης 2.η αρχή της επανόρθωσης των υπαρχόντων προσβολών του περιβάλλοντος, 3.η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», με την μορφή φορολόγησης ή ειδικής επιβάρυνσης κ.λπ. Με βάση αυτές τις αρχές έχουν υιοθετηθεί νομοθεσίες, με σκοπό την προφύλαξη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικών προβλημάτων που προέρχονται από την ανθρώπινη και την επιχειρηματική δραστηριότητα. Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί σ' αυτό το σημείο πως η περιβαλλοντική νομοθεσία της Ένωσης βασίζεται στην λήψη «θετικών» μέτρων, και όχι απαγορευτικών. Στοχεύει ιδιαίτερα δηλαδή στην επανόρθωση βλαβών και στην επαναφορά λειτουργιών του περιβάλλοντος και δεν στοχεύει στην τιμωρία όσων την προκάλεσαν.

Η περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ δεν βασίζεται μόνο στο νομοθετικό πλαίσιο που έχει υιοθετήσει, αλλά και σε σχέδια δράσης με γνώμονα και πάλι τις ίδιες αρχές. Αρχικά, η ΕΕ πραγματοποιεί Προγράμματα Δράσης για το Περιβάλλον (EAPs), με τα οποία προετοιμάζει το έδαφος για μελλοντικές περιβαλλοντικές νομοθεσίες και πολιτικές. Από το 2013, διανύουμε το 7^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον, με

στόχο έως το 2020, να έχουν υλοποιηθεί βάσει χρονοδιαγράμματος διάφορες πολιτικές που θα στοχεύουν στην πιο αυστηρή εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής και άλλους σχετικούς στόχους. Τα Προγράμματα Δράσης για το Περιβάλλον, δεν αποτελούν κανόνες δικαίου, οπότε δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Η επιτυχία τους έγκειται στο γεγονός, ότι ακόμα από τις Συνθήκες της Ένωσης, προβλέπεται η περιβαλλοντική προστασία και κατοχυρώνεται η θεμελίωση της αποστολής της κοινότητας προς αυτόν τον σκοπό. Ακόμα, η Ευρωπαϊκή στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης, είναι η περιβαλλοντική προσθήκη της Συνθήκης της Λισαβόνας, και είναι μια στρατηγική που συνδυάζει την οικονομική μεγέθυνση και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας με την βιώσιμη ανάπτυξη του περιβάλλοντος.

Στην περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ, υπάρχουν ακόμα δύο πολύ σημαντικές αρχές που σχετίζονται και αυτές με την προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική ανάπτυξη. Πρώτον, η κατασκευή κάθε έργου, υπόκειται προηγουμένως σε «εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων», και κάθε σχέδιο σε «στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση», με σκοπό να διασφαλίζεται ότι το περιβάλλον θα υποστεί τις λιγότερες δυνατές επιπτώσεις και θα διασφαλιστεί η προστασία του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Δεύτερον, υπάρχει το δικαίωμα για ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες για το περιβάλλον που βρίσκονται στα χέρια των αρχών, ώστε να μπορεί να γνωρίζει κάποιος την κατάσταση του περιβάλλοντος και τις επιπτώσεις από την εκμετάλλευσή του. Η ελεύθερη πρόσβαση σε κάθε είδους περιβαλλοντική πληροφορία εξασφαλίζεται με την οδηγία 90/313. Επίσης, η σύμβαση Aarhus για την πρόσβαση του κοινού στις πληροφορίες περιβάλλοντος, τη συμμετοχή του κοινού στην λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, επεκτείνει το δικαίωμα της πληροφόρησης και της επεξεργασίας των δεδομένων, με σκοπό την καλύτερη και ορθότερη διαδικασία λήψης και εφαρμογής πολιτικών για το περιβάλλον. Η Σύμβαση του Aarhus υπογράφηκε στη Δανία, το 1998, τέθηκε σε εφαρμογή το 2007, με τον Κανονισμό 1367/2006, οπότε και άρχισε να εφαρμόζεται στα όργανα και στους οργανισμούς των κρατών μελών της κοινότητας.⁴⁴

Όπως γνωρίζουμε ζούμε σε έναν κόσμο παγκοσμιοποιημένο, και πολλά από τα περιβαλλοντικά προβλήματα ξεπερνάνε τα εθνικά σύνορα και για την αντιμετώπισή τους είναι αναγκαία η διεθνής συνεργασία. Η ΕΕ από την πλευρά της έχει συνάψει

⁴⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A128140> <τελευταία πρόσβαση 12/02/2016

πολλές διεθνείς συνεργασίες και συμφωνίες για την αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων. Η διεθνής συνεργασία της ΕΕ για περιβαλλοντικά ζητήματα περιλαμβάνει και διμερές συμφωνίες και δράσεις που σχετίζονται με προβλήματα που αφορούν συγκεκριμένες περιοχές και περιφέρειες. Η συγκριμένη μέθοδος είναι η πιο κατάλληλη όταν όμως υπάρχουν διασυνοριακά προβλήματα που αφορούν μια συγκεκριμένη γεωγραφική έκταση. Σε τέτοιου είδους προβλήματα, οι διεθνείς συνεργασίες είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος για την αντιμετώπιση του περιβαλλοντικού προβλήματος καθώς επίσης μπορεί να συμφέρει οικονομικά στη περίπτωση που υπάρχει κόστος για την κατασκευή απαραίτητων έργων για την αντιμετώπιση.

Βασική προϋπόθεση για την σωστή εφαρμογή μιας πολιτικής είναι να εφαρμόζεται και να ελέγχεται επαρκώς από τις αρμόδιες αρχές. Το ίδιο συμβαίνει και με την περιβαλλοντική πολιτική, η οποία πρέπει να εφαρμόζεται, να ελέγχεται και να εποπτεύεται, εάν οι οδηγίες, οι κανονισμοί και οι συστάσεις της συνεισφέρουν στην διεξαγωγή μιας σωστής περιβαλλοντικής πολιτικής. Προς επίτευξη αυτού του έργου και της διασφάλισης ότι δεν υπάρχει ανισότητα μεταξύ των κρατών στην επιβολή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας η ΕΕ έχει θέσει με οδηγίες συγκεκριμένα πρότυπα και σημεία αναφοράς. Με τη σύσταση 2001/331/ΕΚ, που εγκρίθηκε το 2010, έθεσαν τα ελάχιστα πρότυπα για τη περιβαλλοντική επιθεώρηση. Η σύσταση είναι ένα μέτρο που δεν είναι δεσμευτικό για τα κράτη μέλη, οπότε μπορούν να τα προσαρμόσουν τα πρότυπα στα δικά τους μέτρα, ανάλογα με την περίπτωση κάθε χώρας. Ακόμα με την οδηγία 2008/99/ΕΚ, προτρέπει τα κράτη να θεσπίσουν τα απαραίτητα ποινικά μέτρα, για την τιμώρηση και αποτροπή για τα πιο σοβαρά περιβαλλοντικά αδικήματα. Ένα άλλο μέτρο που δεν είναι μέρος νομοθετικά θεσμοθετημένο, είναι το δίκτυο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εφαρμογή και την επιβολή της περιβαλλοντικής πολιτικής (IMPEL), που είναι στην ουσία μία πλατφόρμα για να ανταλλάζουν τα κράτη ιδέες και πρακτικές για την καλύτερη εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής.

Η ενεργειακή ασφάλεια είναι ένα πολύ σημαντικό ζήτημα για την Ευρώπη, καθώς η ζήτηση για αυτή είναι συνεχώς αυξανόμενη, και προκύπτουν συχνά προβλήματα με τον εφοδιασμό και την αστάθεια των τιμών. Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την χρηματοοικονομική κρίση δημιούργησαν πολλές αλλαγές στις ενεργειακές συνήθειες

των πολιτών, στην αύξηση των τιμών στις προμήθειες ενέργειας και στις αποφάσεις για εφοδιασμό που έπαιρνε η κυβέρνηση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με στόχο την αντιμετώπιση των παραπάνω εγκαινίασε μια ενεργειακή πολιτική, πιο ασφαλή και φιλική προς το περιβάλλον, και προσιτή οικονομικά σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Αυτό που δεν συνειδητοποιούμε βέβαια είναι πως η ενέργεια είναι καθημερινά αναγκαία, όχι μόνο για την θέρμανση των νοικοκυριών και την μετακίνηση, αλλά είναι απολύτως απαραίτητη και για πολλούς τομείς της οικονομίας όπως η γεωργία, η παραγωγή στις βιομηχανίες, κλπ. Παράλληλη με την καθημερινή παραγωγή και χρήση της ενέργειας, αυξάνεται και το πρόβλημα της ρύπανσης του περιβάλλοντος και έτσι δημιουργείται η ανάγκη για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων.

Ένα από τα κύρια προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει η ΕΕ, σχετικά με την ενέργεια είναι η μεγάλη ανάγκη που έχει για ενέργεια και η εξάρτηση για την εισαγωγή ενέργειας από εξωτερικές πηγές και επομένως το οικονομικό κόστος που δημιουργεί αυτή η εξάρτηση. Επίσης, η κλιματική αλλαγή και η αύξηση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου, είναι προβλήματα που αναμφισβήτητα προέρχονται από την κατανάλωση ενέργειας, και χρίζουν άμεσης αντιμετώπισης. Με το παραπάνω σκεπτικό, η ΕΕ σχεδιάζει μια ενεργειακή πολιτική που θα επιτρέπει την ενεργειακή της επάρκεια και την ελαχιστοποίηση της εξάρτησης της από εξωτερικούς προμηθευτές ενέργειας. Βασική προϋπόθεση είναι να αλλάξουν οι συνήθειες των καταναλωτών και των επιχειρήσεων και να καταναλώνουν λιγότερη ενέργεια, έτσι θα υπάρχουν οικονομικά οφέλη και περιοριστούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η ΕΕ, με την οδηγία για την ενεργειακή απόδοση στοχεύει στην βελτίωση της ενεργειακής επίδοσης και της θερμότητας, ώστε να μειωθεί η ανάγκη για περισσότερη κατανάλωση ενέργειας. Η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης είναι πολύ σημαντική και για κάθε καταναλωτή ξεχωριστά, γιατί θα καταναλώνει λιγότερο άρα θα πληρώνει λιγότερο και θα καλύπτει τις ενεργειακές του ανάγκες. Σε τεχνικό επίπεδο, η ΕΕ από την πλευρά της, θα χρειαστεί να εξελιχθεί τεχνολογικά και να παράγει τεχνολογίες που θα εκπέμπει λιγότερους ρύπους, και να προωθήσει στη βιομηχανία εναλλακτικούς τρόπους παραγωγής που θα είναι πιο φιλικό στο περιβάλλον.

3.3. Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη

Η Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη είναι το πιο πρόσφατο πακέτο νόμων που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με τον τομέα της ενέργειας. Η συγκεκριμένη νομοθετική πράξη είναι πολύ σημαντική για την Ελλάδα, γιατί όπως είδαμε, η πραγματοποίηση της στη χώρα είναι προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή των Προγραμμάτων Οικονομικής Προσαρμογής. Το σκεπτικό της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης με την εφαρμογή της ήταν να βελτιώσει την εσωτερική αγορά ενέργειας και να επιλύσει ορισμένα δομικά προβλήματα. Οι τομείς που καλύπτει είναι οι εξής: 1. η αποσυμφόρηση των δικτύων των προμηθευτών ενέργειας, 2. να ενισχυθεί η ανεξαρτησία των προμηθευτών ενέργειας, 3. η ίδρυση της Αρχής για την Συνεργασία των Ρυθμιστών Ενέργειας (ACER), 4. την διασυνοριακή συνεργασία των διαχειριστών συστημάτων μετάδοσης ενέργειας και 5. την αύξηση της διαφάνειας για την καλύτερη ενημέρωση των καταναλωτών λιανικής.⁴⁵

Αρχικά, ο πρώτος τομέας που συμπεριλαμβάνεται στην Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη είναι η αποσυμφόρηση (unbundling) των δικτύων ενέργειας. Με τον όρο αποσυμφόρηση συγκεκριμένα, εννοείται ο διαχωρισμός της προμήθειας ενέργειας και της παραγωγής ενέργειας από την λειτουργία των δικτύων μετάδοσης. Ο σκοπός αυτής της πολιτικής είναι με την αποσυμφόρηση των δικτύων να βελτιωθεί η είσοδος ανταγωνιστών στους τομείς αυτούς, γιατί αν θεωρήσουμε ότι μια μόνο εταιρεία έχει υπό τον έλεγχο της την λειτουργία του δικτύου μετάδοσης ενέργειας, και ταυτόχρονα πουλά ή παράγει ενέργεια τότε θα υπάρχουν εμπόδια για την εξέλιξη του ανταγωνισμού σε κάθε τομέα. Κάθε κράτος μέλος που επιθυμεί να πραγματοποιήσει την αποσυμφόρηση στο δίκτυο της μπορεί να ακολουθήσει κάποια πρότυπα της ΕΕ και αργότερα να λάβει η κάθε επιχείρηση βεβαίωση ότι είναι σε συμφωνία με τους όρους λειτουργίας της Ένωσης.

Επίσης, για την προώθηση του ανταγωνισμού στον τομέα της ενέργειας πρέπει κάθε κράτος να διασφαλίσει την ανεξαρτησία των ρυθμιστικών αρχών ενέργειας. Επομένως, οι ρυθμιστικές αρχές κάθε χώρας πρέπει να μην επηρεάζονται από εταιρικά ή και κυβερνητικά συμφέροντα και να είναι νομικά ανεξάρτητες οντότητες. Αρμοδιότητα των ρυθμιστικών αρχών είναι να εκδίδουν δεσμευτικές αποφάσεις για τις εταιρείες ενέργειας καθώς επίσης να επιβάλλουν πρόστιμα σε περιπτώσεις που κρίνεται αναγκαίο. Πολύ σημαντικό είναι το γεγονός πως όλες οι ρυθμιστικές αρχές

⁴⁵ <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/markets-and-consumers/market-legislation>

της Ένωσης συνεργάζονται μεταξύ τους με σκοπό πάντα την προώθηση του ανταγωνισμού και το άνοιγμα των αγορών. Ακόμα, οι παραγωγοί ενέργειας είναι από πλευράς τους υποχρεωμένοι να παρέχουν έγκυρες πληροφορίες και στοιχεία στην ρυθμιστική αρχή.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση για την ενίσχυση της συνεργασίας και για την επίτευξη της ομαλής λειτουργίας των ρυθμιστικών αρχών ενέργειας εγκαθίδρυσε τον Οργανισμό για την Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER-Agency for the Cooperation of Energy Regulators). Ο Οργανισμός αυτός είναι ανεξάρτητος από οποιαδήποτε αρχή της Ένωσης ή κάποιου κράτους και επιτελεί σημαντικό έργο για την επίτευξη της σωστής λειτουργίας των ρυθμιστικών αρχών ενέργειας. Στις αρμοδιότητες του Οργανισμού συμπεριλαμβάνεται η λήψη αποφάσεων για θέματα δια-συνοριακά στα οποία τα κράτη δεν μπορούν να αποφασίσουν και η έκδοση κατευθυντήριων γραμμών που είναι δεσμευτικές για όλα τα κράτη. Ακόμα, ελέγχει την υιοθέτηση των αναπτυξιακών σχεδίων σε όλη την Ένωση και επιβλέπει την λειτουργία των αγορών ενέργειας, διενεργώντας ελέγχους στην λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας.

Τέλος, όσον αφορά τους τομείς ενδιαφέροντος της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης, σημαντικό κομμάτι παίζουν η συνεργασία μεταξύ των κρατών και η ύπαρξη μιας ανοιχτής αγοράς που λειτουργεί ομαλά. Η ρυθμιστική αρχή κάθε κράτους να μην είναι υπεύθυνη για την λειτουργία της ενεργειακής της αγοράς, αλλά για την βελτιστοποίηση των πρακτικών της είναι αναγκαία η επικοινωνία και η συνεργασία και με άλλες ρυθμιστικές αρχές και γι' αυτό τον λόγο υπάρχουν οργανωμένα δίκτυα μέσα από τα οποία δημιουργούνται πρότυπα για την βέλτιστη ροή διεθνών δικτύων ενέργειας και οργανώνονται νέες κοινές επενδύσεις σε δίκτυα. Ακόμα, για την διασφάλιση όσων είπαμε για την αγορά λιανικής ενέργειας υπάρχουν κανόνες που διασφαλίζουν και προστατεύουν τους καταναλωτές ενέργειας της Ένωσης.

Στην Ελλάδα ένας από τους στόχους της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης, στον οποίο δόθηκε ιδιαίτερη σημασία είναι η αποσυμφόρηση του δικτύου προμήθειας ενέργειας. Όπως φαίνεται από τα Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής, από τις πιο επείγουσες μεταρρυθμίσεις στην ενεργειακή αγορά της Ελλάδας είναι η αποσυμφόρηση του δικτύου προμήθειας ενέργειας. Για να είναι πιο κατανοητός ο όρος αποσυμφόρηση του δικτύου και το όφελος που θα έχει σαν μεταρρύθμιση,

αποσυμφόρηση του δικτύου είναι ο διαχωρισμός του τομέα της παραγωγής και προμήθειας ενέργειας από την διαχείριση των δικτύων μετάδοσης της ενέργειας. Ένας τέτοιος διαχωρισμός των τομέων της παραγωγής ενέργειας, θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του ανταγωνισμού και την πρόσβαση ανταγωνιστών στις εκάστοτε δομές. Το επιθυμητό αποτέλεσμα είναι η δημιουργία υγιούς ανταγωνισμού και διαφάνεια, ώστε να βελτιωθεί η παροχή υπηρεσιών και η τιμολόγηση των καταναλωτών.

Ακόμα, πολύ σημαντικό για την πραγματοποίηση της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης, είναι οι ρυθμιστικές αρχές κάθε χώρας να είναι ανεξάρτητες. Μ' αυτό τον τρόπο, δεν θα συνδέονται με συμφέροντα που σχετίζονται με το κράτος ή την βιομηχανία ενέργειας, καθώς επίσης δεν θα υπόκειται σε κανενός έλεγχο. Με τις αποφάσεις που θα παίρνει κάθε ρυθμιστική αρχή, θα μπορεί να δεσμεύει ισάξια κάθε εταιρεία που ελέγχει και να επιβάλλει πρόστιμα. Υποχρέωση των παραγωγών ενέργειας, των ιδιοκτητών δικτύου φυσικού αερίου και των προμηθευτών ενέργειας είναι να παρέχουν ακριβή δεδομένα στους ρυθμιστές. Συμπεραίνουμε λοιπόν, σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος των ρυθμιστών ενέργειας για την καλή λειτουργία και την συνεχή βελτίωση του τομέα της ενέργειας, καθώς επίσης και για την συνεργασία με χώρες εντός και εκτός της Ε.Ε. για την ενδυνάμωση του ανταγωνισμού και το «άνοιγμα» των αγορών. Τέλος, η Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη, έχει ως στόχο να προστατεύσει τους καταναλωτές και να βελτιώσει τις υπηρεσίες που τους παρέχονται, καθώς τους δίνει την δυνατότητα να επιλέγουν οι ίδιοι πάροχο ενέργεια χωρίς επιπλέον χρεώσεις.

4. Επίλογος

Ολοκληρώνοντας την ανασκόπηση των Εκθέσεων Αξιολόγησης, που μας δείχνουν συνοπτικά, τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν κατά την διάρκεια του Πρώτου και του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογή, καλούμαστε να απαντήσουμε στο ερώτημα που τίθεται από την αρχή. Αν η οικονομική κρίση επηρέασε την περιβαλλοντική πολιτική και με τι τρόπο. Επίσης, αναρωτιόμαστε αν η ενεργειακή πολιτική συνέβαλλε στην επίτευξη της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και αν υπάρχει το περιθώριο να αλλάξει αυτή η πολιτική ώστε να αντιμετωπίσουμε τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Αυτό που είναι σίγουρο είναι ότι όσο βρισκόμαστε

κάτω από την ομπρέλα του ονόματος της οικονομικής κρίσης πολλοί τομείς της πολιτικής της χώρας θα παραμεληθούν και ανάμεσα τους είναι και το περιβάλλον.

Στο Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, η περιβαλλοντική νομοθεσία παραμελήθηκε αρκετά και στο επίκεντρο της πολιτικής βρισκόταν κυρίως η ενεργειακή πολιτική. Στον τομέα της ενέργειας επιτεύχθηκαν ορισμένες αλλαγές, όπως η αναβάθμιση του ρόλου της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας, όμως γενικότερα η πρόοδος των εξελίξεων γινόταν με αργό ρυθμό και γι' αυτό το λόγο η πρόοδος και σ' αυτό τον τομέα δεν ήταν ικανοποιητική. Φυσικά, η παραμονή στον ίδιο τρόπο παραγωγής ενέργειας για πολλά χρόνια, σημαίνει πως δεν λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων που προκαλούνται από την παραγωγή ενέργειας.

Στο Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, παρατηρείται εξέλιξη σε σχέση με θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής. Η εναρμόνιση της πολιτικής της ελληνικής νομοθεσίας με την νομοθεσία της ΕΕ, ξεκινάει αρχικά με την πραγματοποίηση της «Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης», που περιλαμβάνει μια σειρά από νομοθετήματα σχετικά με την ενεργειακή πολιτική. Ωστόσο, τα προβλήματα στον τομέα της ενέργειας στην Ελλάδα, εξακολουθούν να υπάρχουν και να προβληματίζουν την κυβέρνηση. Το γενικότερο κλίμα των αλλαγών στον τομέα είναι όμως θετικό, παρόλο που η οικονομική κρίση δημιουργεί καθυστερήσεις στην υλοποίηση των σχεδιασμένων αλλαγών. Επομένως, όπως προκύπτει και από τα δύο Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής, πρέπει να ληφθούν μέτρα σχετικά με την παραγωγή ενέργειας και την περιβαλλοντική υποβάθμιση και αυτό πρέπει να γίνει κυρίως με την εξέλιξη της περιβαλλοντικής πολιτικής στη χώρα μας.

Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα μας, η οποία γίνεται κυρίως με την εκμετάλλευση του λιγνίτη, προκαλεί πολλά προβλήματα στο περιβάλλον. Πρόκειται για έναν τρόπο παραγωγής ενέργειας που είναι εξαιρετικά ρυπογόνος και καταστρεπτικός για το περιβάλλον. Η λύση του συγκεκριμένου προβλήματος δεν είναι να σταματήσει εξολοκλήρου η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με τον τρόπο που ήδη γίνεται, αλλά να εξευρεθούν και να εφαρμοστούν και άλλοι τρόποι παραγωγής ενέργειας. Ακόμα, είναι σημαντικό να γίνονται συχνά έλεγχοι, για να διαπιστώνεται αν τηρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις στην παραγωγή ενέργειας και να υπάρχει βελτίωση εκεί που είναι δυνατό. Επίσης, μια μεγαλύτερη διείσδυση

των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στη συνολική παραγωγή ενέργειας θα είχε πολύ σημαντικά πλεονεκτήματα στην περιβαλλοντική αναβάθμιση αλλά και στην οικονομική ανάπτυξη. Φυσικά, η οικονομική κρίση δεν επιτρέπει την καταβολή χρηματοδοτήσεων για την προώθηση τέτοιων σχεδίων και έργων και για' αυτό το λόγο παρατηρείται πως λειτουργεί με βραδύ τρόπο η κυβέρνηση. Ακόμα, η αδυναμία της ελληνικής κυβέρνησης να τηρήσει αυστηρά νομοθεσίες που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος είναι ακόμα ένα μεγάλο ζήτημα. Τα κίνητρα είναι και πάλι οικονομικά, γιατί η τήρηση μιας οδηγίας πιθανώς σημαίνει την δημιουργία υποδομών που σημαίνουν επίσης επιπλέον κόστος. Αυτό όμως, που δεν λαμβάνεται σοβαρά υπόψη είναι ότι μια πιο βιώσιμη περιβαλλοντική πολιτική, θα είχε άμεσα αποτελέσματα και στην βιωσιμότητα της οικονομίας της χώρας.

Ένα παράδειγμα που θα μπορέσει να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε την σύνδεση οικονομικής και περιβαλλοντικής πολιτικής είναι το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Πρόκειται για ένα σχέδιο δράσης που υιοθετήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση, με σκοπό την επίτευξη της Ενεργειακής Πολιτικής της ΕΕ, και με στόχο την διείσδυση των ΑΠΕ και την εξοικονόμηση ενέργειας και την μείωση εκπομπών αέριων ρύπων. Οι στόχοι της Ελλάδας έως το 2020, είναι η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας, με την εκτέλεση έργων «πράσινης» ανάπτυξης και την χρήση των φυσικών πόρων που έχει στη διάθεση της. Όπως παρατηρούμε, με το συγκεκριμένο σχέδιο δεν πραγματοποιούνται μόνο περιβαλλοντικοί στόχοι, αλλά επιτυγχάνεται και η βελτίωση της επιχειρηματικότητας και η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας. Ένα από τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας μας είναι η κλιματική αλλαγή, και ένας ακόμα λόγος που αυτό το σχέδιο δράσης είναι ωφέλιμο για την χώρα είναι ότι από τους στόχους που έχουν τεθεί συμπεριλαμβάνεται και αυτό. Ακόμα, η αυτάρκεια στον εφοδιασμό ενέργειας για μια χώρα είναι πολύ σημαντικός, γιατί το κόστος της εισαγόμενης ενέργειας για μια αδύναμη οικονομικά χώρα μπορεί να είναι δυσβάσταχτο.

Ακόμα, ένα πρόσφατο παράδειγμα από μία μικρή χώρα της Λατινικής Αμερικής, έρχεται να μας δείξει το εύρος των δυνατοτήτων των ΑΠΕ. Η Ουρουγουάη κατάφερε με την κατάλληλη ανάπτυξη εγκαταστάσεων να είναι σε θέση να καλύπτει σε ποσοστό 95% τις ενεργειακές τις ανάγκες από ανανεώσιμες πηγές. Με αυτό τον τρόπο κατάφερε σε λιγότερο από δέκα χρόνια να μειώσει το αποτύπωμα του άνθρακα

και να μειώσει το κόστος της ηλεκτρικής ενέργειας, ταυτόχρονα η χώρα έγινε ελκυστική σε ξένες επενδύσεις σε υποδομές ΑΠΕ, κάτι πολύ σημαντικό για την ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας, και το πιο σημαντικό είναι ότι για την ανάπτυξη της βασίστηκε σε δικούς της πόρους και δεν χρειάστηκε την συνδρομή ξένη βοήθειας.⁴⁶

Πολλοί επιστήμονες έχουν συνδέσει την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση με την περιβαλλοντική κρίση. Αν λάβουμε ως δεδομένο ότι οι δύο κρίσεις είναι συνδεδεμένες, και η μία είναι συνέπεια της άλλης, τότε μπορούμε με την ίδια λογική να βρούμε τρόπους να της αντιμετωπίσουμε που να είναι κοινοί και για τις δύο. Δεν είναι δυνατό να διασφαλιστεί άλλωστε μια «βιώσιμη» οικονομία αποκλείοντας την «βιωσιμότητα» του περιβάλλοντος και εξαντλώντας τους φυσικούς πόρους που είναι επικερδείς για μία κοινωνία. Οι αλλαγές που πρέπει να γίνουν για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων δεν πρέπει να αφορούν αποκλειστικά την οικολογική συνείδηση, αλλά τον υπολογισμό κόστους- οφέλους που έχει μια πολιτική για την οικονομία και για το περιβάλλον. Επιπλέον, η κυριότερη προϋπόθεση για την επίτευξη του παραπάνω σχεδίου, είναι η αποφασιστικότητα που πρέπει να επιδείξει η κυβέρνηση στην εφαρμογή των πολιτικών σχετικά με το περιβάλλον, γιατί είναι ένας τομέας στον οποίο πάντα παρατηρούνται καθυστερήσεις στην εφαρμογή και τήρηση των πολιτικών του στόχων.

Συνοψίζοντας, αυτό που συμπεραίνουμε από την παρούσα εργασία είναι πως πολλά από τα περιβαλλοντικά προβλήματα προέρχονται από την διεθνή οικονομική κρίση και η ανάπτυξη της οικονομίας επηρεάζεται με πολλούς τρόπους από την περιβαλλοντική πολιτική. Γι' αυτό το λόγο η κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος δεν είναι μόνο αρκετό να καλύπτεται νομοθετικά μέσω του Συντάγματος μια χώρας, αλλά πρέπει να διατηρείται άμεσα συνδεδεμένη με την οικονομική και την κοινωνική ανάπτυξη. Με αυτό τον τρόπο, η ανάπτυξη μιας περιβαλλοντικής πολιτικής και η επιμελής τήρηση της μπορούν να συνεισφέρουν σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη διαφόρων τομέων της οικονομίας, καθώς θα έχουν πάντα γνώμονα την βιώσιμη ανάπτυξη.

⁴⁶ http://www.theguardian.com/environment/2015/dec/03/uruguay-makes-dramatic-shift-to-nearly-95-clean-energy?CMP=fb_gu

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- Καρβούνης, Σ., Γεωργακέλλος, Δ., Διαχείριση του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σταμούλη, 2003
- Δελλής Γεώργιος, Κοινοτικό Δίκαιο Περιβάλλοντος: οι διαστάσεις της προστασίας του περιβάλλοντος στην κοινοτική έννομη τάξη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1998
- Παπαδημητρίου Δημήτρης, Η διείδυση του Κοινοτικού Δικαίου στην Ελλάδα: πρακτικά συνεδρίου, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης. Τομέας Διοικητικής Επιστήμης, 1994
- Σαμιώτης Γιώργος Δ., Τσάλτας Γρηγόρης, Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος, Τόμος Α: διεθνείς πολιτικές και δίκαιο του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Παπαζήση, 1990.
- Σκούρτος Μιχάλης, Σκούρτος Μιχάλης, Σοφούλης Κώστας, Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα: Ανάλυση του Περιβαλλοντικού Προβλήματος από τη σκοπιά των Κοινωνικών Επιστημών, 2004
- Παναγόπουλος Θεόδωρος, Δίκαιο Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σταμούλη, 2004
- Ελληνική Εταιρία Δικαίου του Περιβάλλοντος, Γιαννακούρου Γεωργία, Κρεμλής Γιώργος, Σιούτη Γλυκερία ,Η Εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου στην Ελλάδα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2007
- Δρ. Εμμανουέλα Δούση, Η εφαρμογή της Κοινοτικής Πολιτικής Περιβάλλοντος στην Ελλάδα, Κέντρο των Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Μεσογείου για το Περιβάλλον, 2002

Διαδικτυακοί Τόποι

- http://ec.europa.eu/greece/news/economic-news/economic2_el.htm
- http://europa.eu/pol/env/index_el.htm
- http://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/environment.html?root_default=SUM_1_CODED

[%3D20,SUM_2_CODED%3D2007,SUM_3_CODED%3D200702&obsolete=fals
e](#)

- <http://www.wwf.gr/crisis-watch/>
- <http://www.admie.gr/i-etaireia/>
- <https://www.dei.gr/el/i-dei/perivallon/oi-perivallontikes-drasesi-twn-monadwn-paragwgis-k>
- <http://www.desfa.gr/default.asp?pid=1&la=1>
- http://www.rae.gr/site/categories_new/about_rae/factsheets/2013/major/19072013.csp
- <http://www.ppcr.gr/Content.aspx?C=14>
- <http://energypress.gr/>
- <http://www.admie.gr/i-etaireia/>
- http://politics.wwf.gr/index.php?option=com_frontpage&Itemid=379
- <http://neurope.eu/article/financial-crisis-heralds-need-deep-ecological-transition/>
- <http://www.econews.gr/2015/07/28/ptolemaida-5-wwf-123702/>
- <http://www.politicaldoubts.com/enviroment-and-tourism/item/376-i-perivallontiki-politiki-se-elliniko-kai-evropaiko-plaisio>
- http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_5.4.1.pdf
- <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/markets-and-consumers/market-legislation>
- <http://energypress.gr/news/epesan-oi-ypografes-gia-ti-monada-ptolemaida-5>
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A128012>
- file:///C:/Users/Owner/Downloads/NA0614043ELC_002.pdf
- <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-24/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1.1. Πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό επιχειρήσεων που παράγουν ηλεκτρική ενέργεια και αντιπροσωπεύουν το 95% της εθνικής παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας σε μία χώρα. (http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Electricity_market_indicators, 2016)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Belgium	2	3	3	4	4	7	11	4	41	46	>70	>100
Bulgaria	13	14	14	15	15	15	15	22	20	28	83	55
Czech Republic	20	17	18	16	16	16	19	24	51	73	215	217
Denmark	>1 000	>1 000	>1 000	>1 000	>1 000	>1 000	>1 000	>1 000	>1600	~1300	~1450	~1550
Germany*	> 450	> 450	> 450	>450	>450	>450	>450	>450	>450	>450		
Estonia	2	2	2	2	2	2	5	6	6	5	8	10
Ireland	5	3	4	4	5	5	5	8	6	5	7	8
Greece	1	1	1	1	1	2	3	4			4	4
Spain**											>10	>10
France	4	4	4	5	>5	>5	>5	>5	3	>5	>5	>5
Croatia	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Italy	79	83	88	92	105	114	167	185	219	291	493	652
Cyprus	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Latvia	5	7	6	2	8	8	10	11	17	17	43	76
Lithuania	5	5	6	7	7	7	8	9	10	17	20	20
Luxembourg	9	9	>12	>12	>12	>12	>12	3	4	4	>10	>10
Hungary	30	30	40	57	61	52	69	68	68	32	40	32
Malta	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Netherlands	≥87	120	100	200	1 000	1 000	900	700	700	800	700	350
Austria	34	39	53	91	106	137	128	126	129	145	169	201
Poland	31	54	70	51	54	55	59	68	73	111	103	128
Portugal	36	46	59	77	97	107	95	107	104	112	65	66
Romania	11	12	12	12	18	15	10	10	10	11	15	27
Slovenia	3	3	3	4	3	2	2	3	3	3	3	3
Slovakia	6	6	6	7	7	6	7	8	9	11	10	17
Finland	25	29	27	28	29	34	29	29	30	30	31	30
Sweden	7	14	14	11	9	8	11	24	64	74	35	32
United Kingdom	22	20	17	18	18	17	17	19	19	17	16	17
Norway	161	165	175		167	173	183	184	188	178	169	183
Montenegro											1	1
FYR of Macedonia			1	1	2	1	1	1	1	2	2	1
Serbia											4	4
Turkey	148	172	29	30	36	39	69	60	60	54	87	80
Bosnia and Herzegovina											2	2

* Information on number of generating companies representing at least 95% of the national net electricity generation not available.

** This figure takes into account the shares of both traditional generating companies and operators that represent renewable and CHP generation units in the market (although they are not the owners of the majority of these facilities).

As renewables and CHP generation units represent a high percentage of the total capacity installed in Spain, and those units are participated by a great amount of small companies, it is not possible to determine the exact number of generating companies (owning the generation units) representing at least 95% of the national net electricity generation.

Πίνακας 1.2. Η διείδυση των ΑΠΕ στο ενεργειακό ισοζύγιο της Ελλάδας, όπως προβλέπεται να γίνει σταδιακά έως το 2020.

(<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=285&language=el-GR>, 2010)

ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΑΠΕ ΣΤΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ

